

NEMO

Using the New media in Education to Overcome Migrant Discrimination Online

НАЦИОНАЛЕН ДОКЛАД БЪЛГАРИЯ

Съдържанието на този доклад представлява само възгледите на авторите и е тяхна единствена отговорност. Европейската комисия не поема никаква отговорност за използването на информацията, която той съдържа.

Автори на доклада са експерти от Фондация „Джендър проект за България“ (преглед на литературата и общ доклад за страната) и експерти от Съвета на жените-бежанки в България (качествен доклад).

Юли 2019 г.

Съдържание

	Стр.
I. ПРЕГЛЕД НА СЪЩЕСТВУВАЩАТА ЛИТЕРАТУРА ПО ПРОБЛЕМА	4
Резюме	
1. Въведение	6
1.1 Проектът NEMO в национален контекст	
1.2 Дефиниции и статистически преглед на присъствието на мигранти, на търсещи закрила, бежанци и етнически малцинства в България	6
1.3 Обзор на медийната среда	11
1.3.1 Деца и използване на Интернет	12
2. Дискриминация	14
2.1 Основни форми на дискриминация спрямо мигранти, търсещи закрила, етнически малцинства	14
2.2 Деца и стереотипи спрямо мигранти, търсещи закрила, бежанци, етнически малцинства	15
3. Представяне на мигранти, търсещи закрила, бежанци и етнически малцинства	18
3.1 Медиен образ на мигранти, търсещи закрила, бежанци и етнически малцинства – ограничения и езикови похвати	20
3.1.1 Дезинформация, митове, фалшиви новини за миграцията в онлайн и офлайн медиите	22
3.1.2 Представяне на мигранти, на търсещи закрила, на бежанци и на етнически малцинства в публичния дискурс	24
3.2 Деца, медии и миграция	28
4. Противодействие на феномена и добри практики	28
4.1 Мерки и добри практики срещу дискриминацията, дезинформацията и фалшивите новини в общ план	28
4.2 Миграция – информационни източници	34
II. ДОКЛАД ОТ КАЧЕСТВЕНО ПРОУЧВАНЕ	35
1. Въведение	35
1.1 Методология	35
1.2 Контекст на проучването	38
1.3 Интервюираните	39
2. Онлайн опит на учениците	40
2.1 Достъп до Интернет и използването му от ученици	40
2.2 Ученически активности и умения	41
2.3 Медиация от родители	42
2.4 Вредните неща в интернет	42
3. Учениците и стереотипите, дискриминацията спрямо граждани на трети страни и фалшивите новини	43
3.1 Употребата на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация	43

3.2 Дискриминация онлайн и офлайн	45
3.3 Източниците на информация и фалшиви новини	46
4. Погледът на преподавателите към учениците	46
4.1. Представи на преподавателите за опита на учениците в онлайн среда	46
4.2 Разбиране на преподавателите за опита на учениците и за представата им за дискриминация на граждани от трети страни и за фалшиви новини	47
5. Погледът на родителите към учениците	47
5.1 Виждания на родителите за опита на учениците в онлайн среда	47
5.2 Разбиране на родителите за опита на учениците и за представата им за дискриминация на граждани от трети страни и за фалшиви новини	48
6. Опитът на преподавателите в онлайн среда	49
6.1 Достъпът и употребата на Интернет от учители	49
6.2 Умения и действия на преподавателите	49
6.3 Преподаватели и медиация	50
6.4 Визията на преподавателите за това, какво е вредно за учениците	50
7. Ниво на осведоменост при преподавателите относно информация, дискриминация на граждани на трети страни и фалшиви новини	51
7.1 Използване на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация	51
7.2 Дискриминация онлайн и офлайн	51
7.3 Източници на информация и фалшиви новини	51
8. Опитът на родителите в онлайн среда	52
8.1 Достъпът и употребата на Интернет от родители	52
8.2 Компетентности и дейности на родителите	53
8.3 Визията на родителите за това, какво е вредно за децата	53
9. Ниво на осведоменост при родителите относно информация, дискриминация на граждани на трети страни и фалшиви новини	53
9.1 Използване на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация	53
9.2 Дискриминация онлайн и офлайн	54
9.3 Източници на информация и фалшиви новини	54
10. Сравнение	54
10.1 Сходства и различия между групите	54
III. КЪМ МУЛТИКУЛТУРЕН НАРЪЧНИК	56
1.1 Добри практики срещу дезинформацията относно миграцията и фалшивите новини	56
1.2 Предложения на интервюираните: рискове, възможности и средства за защита на мултикултурния Наръчник	56
1.3 Нашите предложения за мултикултурния Наръчник	57

I. ПРЕГЛЕД НА СЪЩЕСТВУВАЩАТА ЛИТЕРАТУРА ПО ПРОБЛЕМА

Резюме

Прегледът на литературата определено показва, че българското общество е обременено с много стереотипи към различните хора, независимо от тяхната етническа принадлежност или страна на произход. Основната причина е голямото влияние на медиите върху формирането на мнения. Според анализи на медийното съдържание несигурността относно собствеността на медиите, влиянието на различните политически и правителствени структури (България е на едно от последните места в класирането за свободата на медиите) се явяват причина за много случаи на реч на омраза и дискриминация. Изследването на българското онлайн пространство (като основна цел на проект NEMO) показва най-висок процент на реч на омразата, в сравнение с други държави-членки на Европейския съюз. Гражданите на България са по-малко склонни да контактуват с чужденци поради значително по-малкия им брой в страната, поради което е и по-малко вероятно да намалее влиянието на предразсъдъците и стереотипите, което пък намира израз на омраза в киберпространството. Друго обяснение може да се търси и в по-малко рестриктивното законодателство в България в сравнение с това в други страни. Също така е възможно механизмите за контрол, като докладване и / или премахване от социалните мрежи на коментари, съдържащи елементи на омраза, да работят по-малко ефективно в България.

Основният фокус при разглеждането на миграционния процес в изследваните информационни източници е върху администрирането на процесите. В страната има създаден добре функциониращ механизъм за взаимодействие между различните институции, има приета и Национална стратегия в областта на миграцията, закрилата и интеграцията с хоризонт 2015 – 2020 г. Създаден е и Национален съвет по миграционна политика в съответствие с Националната стратегия на Република България в областта на миграцията, закрилата и интеграцията за периода 2011-2020 г. Съветът се председателства от министъра на вътрешните работи, като по този начин стремежът е да се подобрят връзките между отделните институции и да се гарантира координация на структурите, ангажирани в миграционния процес.

От съществено значение е и мрежата от неправителствени организации, които подкрепят процеса: представителните офиси на Върховния Комисариат на Бежанците към ООН (ВКБООН), Международната организация по миграция (МОМ), Каритас, СиВиЕс България, местни организации като Български съвет за бежанци и мигранти, Съвет на жените – бежанки в България и т.н. В процеса активно участват

и правителствени структури като Държавната агенция за бежанците към Министерски съвет.

В по-широкото разбиране за миграционна политика се включват и други сектори като обществено здраве, образование, търговия, демография, транспорт, борба с бедността и условията на трудовия пазар. За по-доброто включване на мигрантите в подкрепа на икономическото развитие от съществено значение е познаването на много съществени елементи като трудово-правните политики и характеристиката на работната сила.

Основните двигатели на системата за закрила и миграция са ефективното предотвратяване на нелегалната миграция и удовлетворяване нуждите на националния пазар на труда. В допълнение идва и фактът, че България е външна граница на съюза, което доведе и до определени предизвикателства по отношение на миграционния натиск. Присъединяването към ЕС постави на дневен ред необходимостта от актуализиране на механизмите за контрол и регулиране на миграцията, включително за въвеждане на дългосрочна стратегия с оглед на националната сигурност и икономика.

Все още липсва връзка между дейностите по социална и културна интеграция на мигрантите, търсещите закрила, непридружените непълнолетни и местното общество. В резултат на активната работа на неправителствения сектор се постигна напредък по отношение на интеграцията на мигрантите, но местните хора не разполагат с тази информация, както и с възможност независимо да анализират ситуацията и да си дадат шанс да видят мигрантите (като цяло) не само като заплаха, а като допълнителна полза.

1. Въведение

1.1 Проектът NEMO в национален контекст

Целите, които си поставят партньорите с изработването на този доклад са следните:

- Да се идентифицират основните форми и прояви на дискриминация към граждани на трети страни
- Да се обогати знанието по проблема с фалшивите новини и свързаността му с проявите на дискриминация към една сравнително не добре изучена целева група - деца на възраст 11-14 години
- Да се получи по-добро разбиране как целевите групи - деца на възраст 11-14 години, техните родители и учители, използват цифровите медии, във връзка с разпространението на фалшиви новини и способността им да оценяват качеството на източниците.
- Да се събере качествена информация за нивото на информираност на целевите групи за нивото на дезинформация относно граждани на трети страни, както и за съществуващите стереотипи, предразсъдъци и дискриминация в това отношение
- На база на събраната информация да се изгради инструментариум и методология, които да се използват за информираност и обучение, с цел преодоляване на проблема

1.2 Дефиниции и статистически преглед на присъствието на мигранти, на търсещи закрила, бежанци и етнически малцинства в България

В документа терминът „мигранти и бежанци“ се ползва в широк смисъл при описание на хора, които по своя път са пресекли граници поради търсене на по-добри икономически и социални възможности, бягане от конфликт, преследване или нарушаване на човешки права.

В последното национално преброяване от 2011 г., сред 92 % от отговорилите на въпроса за етническа принадлежност, около 4,9% се самоопределят като роми. Според информация от неправителствения сектор оценката е за около 700 000 роми, което е по-близо до 10% от местното население. Според властите, разминаването между данните се дължи най-вероятно на факта, че много роми се самоопределят като българи, турци и в по-малка степен като цигани. Ромската общност е много сегментирана и се разделя на религиозен принцип, принадлежност към определени кланове и традиционни занимания. Почти половината от ромите са мюсюлмани, другите са ортодоксални християни, някои се определят и като протестанти.

Религиозни общности: отнасяме към тях турци, помаци, евреи и арменци. Много често представителите на тези общности са обект на дискриминация.

Дискриминацията е несправедливо и основано на предразсъдъци третиране на различни категории хора най-вече на основание на етнически произход, раса, възраст или пол.

Език на омразата е словесен израз, с който се атакува човек или група най-вече на основание на раса, религия, етнически произход, национален произход, пол, увреждане, сексуална ориентация или полова идентичност.

Стереотип е широко разпространен, устойчив и опростен образ или идея за определен тип личност или твърдение.

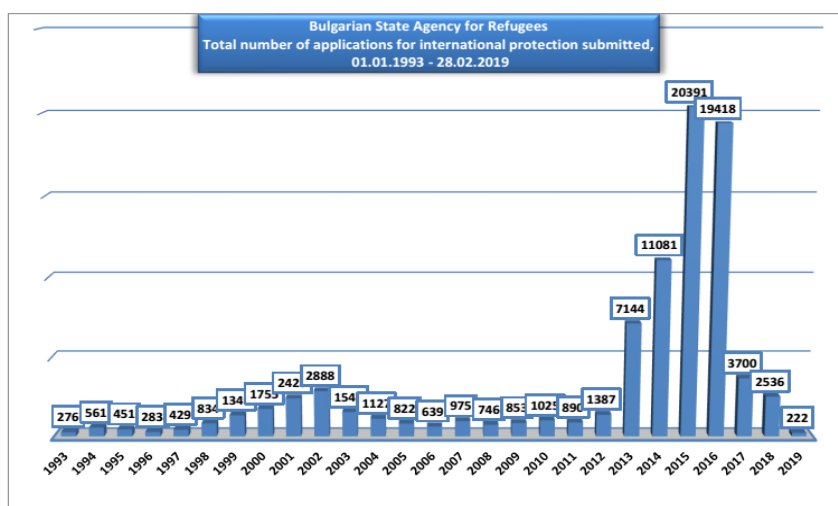
RASC (Refugee and Asylum Seeking Children) – Деца, бежанци или търсещи закрила.

Фалшиви новини (дефиниция на ЕС) - Преднамерено използване на невярна или изкривена информация, за да се повлияе на общественото мнение по злонамерен начин.

Статистически преглед на присъствието на мигранти, на търсещи закрила и бежанци, етнически общности в България:

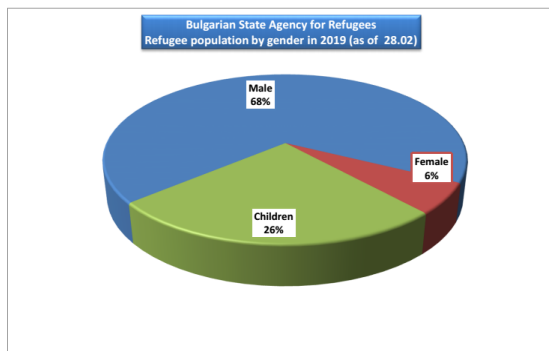
Източник ¹ (ДАБ към МС)	01.01.2019 - 28.02.2019
Търсещи закрила	222 човека
С бежански статус	42 човека
Получили хуманитарна помощ	41 човека
С отказана международна защита	184 човека

**Общ брой подадени заявления за международна закрила,
01.01.1993 – 28.02.2019 г (източник: ДАБ към МС)**

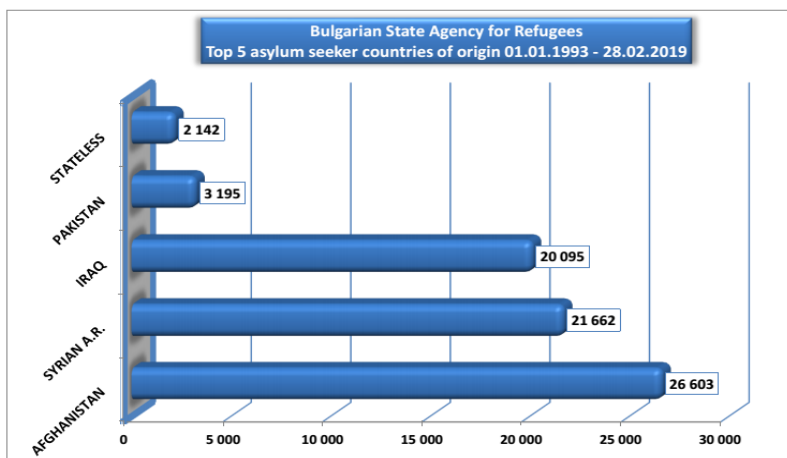
¹ Държавна Агенция на Бежанците към МС, Статистическа информация - <https://aref.government.bg/en/node/179> , (03/04/2019)

Бежанци, разпределение по пол - данните са към 28.02.2019;
мъже – 68%, жени – 6% и деца – 26%
Източник : ДАБ към МС

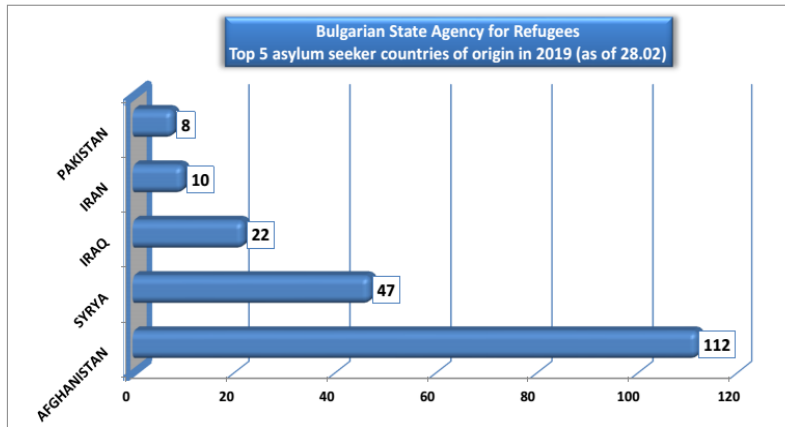
мъже – 68%,
 жени – 6% и
 деца – 26%

Топ 5 страни на произход по брой лица, потърсили закрила през периода
01.01.1993 – 28.02.2019 г.; Източник: ДАБ към МС

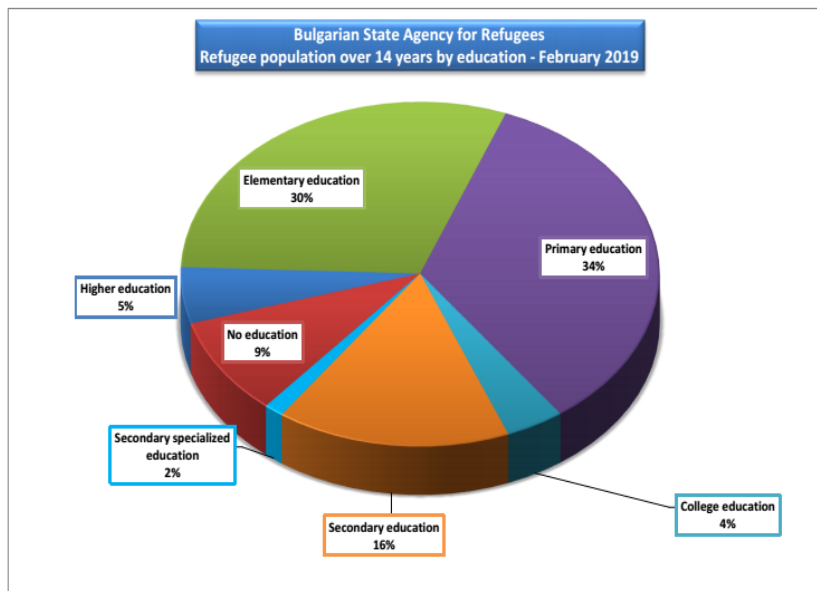

**Топ 5 страни на произход по брой лица, потърсили закрила през 2019 г.
(към 28.02.2019 г.)**

Източник : ДАБ към МС

Лица над 14-годишна възраст, потърсили закрила в зависимост от обявената от тях образователна степен – Февруари 2019

Начално образование – 30%; Основно образование – 34%, Колеж – 4%;
Средно образование – 16%; Средно специално образование -2%;
Висше образование – 5%

Ключова миграционна статистика (България)²

Имиграция и емиграция	
Общ брой международни мигранти (UN DESA, 2017)	153.8 хиляди
Дял на миграционния поток към общото население (UN DESA, 2017)	2.2 %
Миграция през последните 5 години, нетно изражение (имигранти – емигранти, в мил.) (UN DESA, 2015)	-24.5
Дял на жените мигранти в международния миграционен поток (UN DESA, 2017)	55.6 %
Разлики в дела на мигрантите към цялото население 2017 г. съотнесено с дела през 1995 г. (в процент) (UN DESA, 2017)	1.6
Дял на международните мигранти на възраст до 19 год. живеещи в страната / региона. (UN DESA, 2017)	38 %
Дял на международните мигранти на възраст 65 + (UN DESA, 2017)	13.2 %
Мигрантски поток	
Общ брой новопристигнали международни мигранти всяка година (UN DESA, 2013)	18.6 хиляди

По данни на Международната организация по миграция (МОМ България)³ най-големият брой пристигнали мигранти в страната е бил през месеците ноември (448), август (414) и септември (143), 2018 г. Тази статистика не е изненадваща като се има предвид тенденцията през последните последователни няколко години, през най – студените месеци да се наблюдават и най-малко новопристигнали – през януари (99) и през февруари (55). През декември отчетената бройка е била 152 пристигнали, като през периода 13-19 декември МОМ не отчита нито един новопристигнал, като се позовава на официални и други свои източници на информация.

Броят на бежанците в местата за настаняване в България е много нисък - в Пъстрогор – 12 човека, в Харманли само 207, според данни на МОМ от декември месец миналата година. Известно е, че мигрантите и бежанците, които пристигат в България имат намерение само транзитно да преминат и да се насочат към по-

² Migration Data Portal, Data for Bulgaria, https://migrationdataportal.org/?i=stock_abs_&t=2017&cm49=100 (03/04/2019)

³ Migrant and refugee arrivals in Bulgaria total 2503 so far in 2018, IOM, The Sofia Globe, Written by [The Sofia Globe staff](https://sofiaglobe.com/2018/12/23/migrant-and-refugee-arrivals-in-bulgaria-total-2503-so-far-in-2018-iom/) on December 23, 2018 in *Bulgaria* <https://sofiaglobe.com/2018/12/23/migrant-and-refugee-arrivals-in-bulgaria-total-2503-so-far-in-2018-iom/>, (23/12/2018)

проспериращи държави на запад. В допълнение на по-горе посочената статистика, МОМ съобщава и за 113 145 човека пристигнали в Европа по море. През 2018 г. се наблюдава и петият пик от идването на нелегалните мигранти и бежанци (около 100 000), въпреки, че 2018 г. е определена като година с по-слаб интензитет спрямо предходните 2017 г. (168 258) и 2016 г. (359 160) по същото време.

По отношение на етническите общности, според последното проведено национално преброяване в България през 2011 година разпределението е както следва: турци (585 024), роми (320 761), арменци (6 360) и евреи (1 130).

1.3 Обзор на медийната среда

Съгласно заключение в националния доклад на Freedom House⁴ медийната среда през последните години се е влошила съществено като е нараснал дела на използвания език на омразата и нападенията над журналисти. Прозрачността относно собствеността на медиите продължава да бъде сериозен проблем, заедно със сливането на медиите с политиката; образуването на медийни монополи; липсата на прозрачност по отношение на източниците на финансиране.

- През 2017 г. положението с независимите медии в България продължава да се влошава. **Дезинформацията и фалшивите новини са проблеми с нарастващо влияние**, особено по време на изборите през м. март 2017 г. Сайтът EUvsDisinfo (euvsdisinfo.eu) публикува списък с български медии, за които се знае, че разпространяват фалшиви новини. В списъка са включени най-вече онлайн издания, като информацията за трафика им показва, че това са сред топ 20 онлайн медии. В допълнение, сравнителното изследване на Институт Отворено Общество „Медийна грамотност и способност на гражданите да се справят с феномена „пост – истина““ поставя България на едно от последните места сред членовете на Евросъюза.
- През 2017 г. се наблюдава **завръщане на практиката за оказване на натиск върху журналисти и медии от страна на политици и институционални представители най-вече чрез влияние върху редакторските политики**. Според Асоциацията на Европейските Журналисти (АЕЖ), един от основните проблеми на българското медийно пространство е въздействието от страна на държавата върху медиите, упражнявано най-вече чрез инвестираните бюджети по европейски оперативни програми, включително и пагубната практика за възлагане на големи рекламни бюджети на публични и частни медии директно, без конкуренция и без прилагане на изискванията на Закона за обществените поръчки, в замяна на благоприятно медийно отразяване.

⁴ Emilia Zankina, Boris Gurov, "Nations in Transit 2018: Confronting Liberalism in Bulgaria", 2018
<https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bulgaria>

- През 2016 г. в доклада „Мониторинг за медиен плурализъм“ (МРМ) в секцията за България се отделя голямо внимание и на **липсата на финансова прозрачност и информация за собствеността в рамките на сектора, както и на липсата на законодателна прозрачност** в страната. Заключениета на доклада подчертават значителните рискове за медийния плурализъм и липсата на законодателни дейности за решаване на тези въпроси и се сочи необходимостта от съществени промени в структурните показатели на българския медиен пейзаж.
- В мониторинговия доклад (МРМ) също се установява също, **че концентрацията на собственост и принудителен конкурентен натиск са другият индикатор за висок риск (89%)**. Българското медийно законодателство не предвижда специфични прагове, за да се предотврати високата степен на концентрация на собственост. Липсата на данни за медийната собственост и пазарните дялове не дават възможност за точна оценка на актуалното състояние на концентрираната собственост върху различни медии. Освен това, Комисията за Защита на конкуренцията, която е съответният регулаторен орган, не изразява никакви мълчаливи или изрични съображения относно медийния плурализъм, при прилагането на правилата за конкуренция в сектора.
- В издадената от Съюза на издателите в България Бяла книга се **подчертава видимият натиск от страна на правоприлагащите, правителствените и проправителствените медии върху независими издатели и журналисти**.

1.3.1 Деца и използване на Интернет

От резултатите на проведеното от Български Център за безопасен Интернет изследване по поръчка на Global Kids Online Research⁵, е видно, че децата прекарват все по-дълго време онлайн от най-ранна възраст. Независимо, че повечето от тях са технически компетентни и умели Интернет потребители, малка част се възползват максимално от онлайн възможностите или действат проактивно.

Средната възраст на децата с достъп до Интернет през последните 6 години намалява на 8 години и вече на 10 годишна възраст близо 90% от тях са онлайн. При децата се наблюдава по-честа и по-продължителна употреба на Интернет в сравнение с данните отпреди 6 години. Всяко 9-то от 10 деца използва ежедневно Интернет (93%) като мнозинството от тези деца престояват в мрежата най-малко час (79%).

Децата в България основно влизат онлайн през смартфон (80%), което създава не само възможности, но и носи риск от неконтролиран достъп. По-честият достъп до онлайн пространството води и до по-висок риск за сигурността на децата, тъй като

⁵ Bulgarian Safer Internet Centre (Research Team: Georgi Apostolov, Emanuil Georgiev, Marko Hajdinjak, Peter Kanchev), Global Kids Online Research, 2017 - <http://globalkidsonline.net/are-children-empowered-to-benefit-from-the-internet/>

в тази ситуация те могат да разчитат само на своите дигитални умения. По-добрите умения позволяват от друга страна да се ползват в по-голяма степен възможностите на Интернет.

Около 70% от българските деца съобщават, че научават нови неща от Интернет всяка седмица и почти всички (96%) се обединяват около тезата, че Интернет предлага много полезни неща за деца на тяхната възраст. Около половината деца (45%) използват Интернет при подготовката си за училище и за търсене на новини (45%), но търсенето на информация по здравни тема се случва рядко, дори и при по-големите тийнейджъри. В същност, децата на България използват Интернет основно, за да търсят информация за свободното си време и за забавления, като напр. гледане на видео клипове (89%), слушане на музика (89%) и посещение на различни социални мрежи (73%). Популярни са също онлайн игрите, качването на снимки и публикуването на коментари.

Въпреки, че рядко използват Интернет за създаване на съдържание, изглежда, че българските деца имат необходимите компетентни качества. Повечето знаят как да запазят снимка, която са намерили в онлайн пространството (86%), лесно се справят с ключовите думи за търсене (78%), с инсталацията на приложения (77%) , както и с проверка на цените на мобилните приложения (67%). Те имат и умения да търсят информация посредством различните средства с които разполагат (70%), знаят как да променят настройки за сигурност в онлайн профилите си (73%).

От друга страна наличието на определени умения не означава автоматично, че те се ползват за експлоатиране на съществуващите възможности. Например, близо 80% от децата знаят как да запишат и качат видео онлайн, но само 23% от тях са го правили през последния месец. Въпреки, че Интернет е популярно място за социализиране с приятели, неколцина от децата са го ползвали, за да изразят гражданското си участие. По-голямата част от децата не се ангажира в онлайн пространството с подкрепа на местни благотворителни инициативи или организации (само 7% го правят), кампании или протести (4%) или за участие в дискусии по политически или социални теми с другите (6%). Подобна е ситуацията с използването на Интернет при подготовката за училище, което заема едва 12 място сред изброените с най-голяма честота - само около 50% от децата декларират, че ползват Интернет за подготовка за училище поне веднъж седмично, а близо една четвърт (24%) не са го правили през последния месец.

Засилената употреба на Интернет създава по-висока степен на излагане на риск, особено за по-големите деца. През 2017 г. 15% от децата в България са преживели инциденти онлайн, които са ги разтревожили или обезпокоили в сравнение с 9% през 2010 г. Почти 1/3 от участниците в проучването са попаднали на онлайн съдържание, което е обезпокоило почти половината от тях. Близо 1/3 са се сблъскали с език на омразата или са видели онлайн материали с елементи на

насилие, включително изображения на убийства и екзекуции, които са били изключително разтърсващи за почти половината от децата.

Повечето от децата обсъждат със семействата и приятелите си когато им се случи нещо негативно в мрежата, но всяко 1 от 5 деца не говори с никого по тази тема.

Родителите и възпитателите са основния източник на подкрепа (70% от децата се обръщат към тях), следвани от приятелите (36%) и от братя и сестри (12%). Учителите и другите професионалисти рядко са търсени за такива разговори (съответно 4% и 1%). В допълнение, съществена част от децата (18%) не говорят с никого и този дял се е увеличил значително в сравнение с данните от 2010 г. (4%). За справяне със стреса от обезпокоително съдържание най-често децата прибегват към бързо затваряне на нежелания уебсайт или апликация (44%), пренебрегване на проблема (32%), блокиране на съответния източник (28%) или изтриване на съобщението (14%). Много малък дял от децата съобщават за инцидента (5%).

Георги Апостолов, координатор на Българския Център за безопасен Интернет, който провежда допитването, обобщава предизвикателствата по следния начин: *„Днешните 9-17 годишни българчета са „дигитални туземци“. Повечето от тях използват Интернет и мобилните комуникации почти през цялото време, много често техните дигитални умения са по-добри от тези на родителите им. Това може би е и основната причина на намаленото наблюдение и контролиране от страна на родителите в сравнение със ситуацията преди 6 години. Както и да е, децата днес почват да ползват Интернет на по-ранна възраст, затова те се нуждаят от повече медиация/насочване в посока на изграждане на необходимите социални и медийни качества, които да им позволят да се възползват от възможностите, предоставяни от Интернет. Образователната система също играе важна роля – дигиталната и медийна компетентност трябва да се въведе спешно в образователната програма, за да може да обучи компетентни и активни Интернет потребители“*

2. Дискриминация

2.1 Основни форми на дискриминация спрямо мигранти, търсещи закрила, етнически малцинства

Според доклад на Амнести Интернешънъл 2017/18 ⁶ *„на мигрантите и бежанците, включително непридружените деца, не са им оказани необходимите услуги. Широко разпространение на ксенофобия и нетолерантност. Ромите продължават да са обект на широко ширеща се дискриминация“.*

През последните години намалява броят на пристигащите в България мигранти и бежанци, но продължават случаите на прекомерна употреба на сила и обири от страна на граничните полицаи. Нелегалното преминаване на границата остава

⁶Amnesty International report 2017/18 - The state of the world's human rights, © Amnesty International 2018 (Published in 2018)
<https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/bulgaria/report-bulgaria/>

криминализирано деяние, което води до задържане на мигранти и бежанци, включително непридружени деца. Правозащитните организации документират многобройни случаи на малтретиране на бежанци и на търсещи закрила, както и съществуването на ненормални условия в местата за задържане.

През юли 2018 г. правителството прие *Наредба за интеграция на бежанците*, но и тя не успя да осигури ефективен механизъм за интеграция. Според ВКБ ООН, агенцията на ООН за бежанците, наредбата не успя да се справи с постоянния проблем на неработещите общини или да предложи мерки за създаване на по-благоприятни условия за интеграция в местните общности. Наредбата не успя също така и да преодолее пропуските в достъпа на бежанците до социални жилища, семейни обезщетения за децата и езиково обучение, което ограничава ползването на социални и икономически блага.

Правителството издаде заповед, която ограничава свободата на движение на регистрираните търсещи закрила. Тя наложи териториални ограничения за търсещите закрила в бежанските центрове, като им забрани да излизат извън пределите на определените зони.

Условията за приемане на непридружени деца бежанци и мигранти все още остават неадекватни. На държавно ниво се чувства липсата на разработени системи за ранна идентификация, оценка и механизми за насочване на непридружени деца.

Продължава разпространението на реч на омраза и престъпления на омраза, най-вече насочени към етнически малцинства, турци и роми; на търсещи закрила граждани и мигранти. Посочените групи са и уязвими в голяма степен от насилие и тормоз. Дискриминационни и ксенофобски изказвания се чува и по време на предизборната кампания през март 2017 г. от кандидати и политически партии, както и от крайно десни коалиции като Патриотичен фронт, които успяха да спечелят немалко гласове и си осигуриха и участие в правителството. Прегледът на информационните източници показва все още много случаи на широко разпространена дискриминация срещу роми в различни аспекти от живота, включително в образованието, здравеопазването, осигуряването на подслон и наемането на работа.

2.2 Деца и стереотипи спрямо мигранти, търсещи закрила, бежанци, етнически малцинства

Тази част от доклада се базира на информация от извършен одит на миграцията, устойчивостта и глобалното обучение в рамките на проект *„Съвместно развиване на капацитет - Европейски мрежи от граждански организации и университети за глобално обучение по въпросите на миграцията, сигурността и устойчивото*

*развитие в един взаимозависим свят*⁷

Основни изводи:

- Повечето от българите имат положително отношение към западните, американците и руснаците, но изключително негативно отношение към хората, които приличат на бежанци, заради военните конфликти в Близкия Изток. Според общото мнение, българите не са били подготвени да посрещнат мигрантите от една страна, а от друга е липсвала информация за ползите от интеграцията на мигрантите. Основен двигател на това мнение са медиите, които представят мигрантите само като заплахата.
- Несигурността (често и на религиозна основа) е широко разпространена сред българското общество и проникването на мигрантски поток от Африка, Азия към Европа води до насаждане на несигурност в комуникацията. Основните страхове и негативни оценки са провокирани от предишни неуспешни опити за интеграция и социално включване на ромите. Съществува и страх от миграция в дълъг период, която би променила съществено етническата и религиозна структура на населението, а това от своя страна би застрашило стабилността и съществуването на държавата по принцип.
- Като транзитна държава, преминаването на мигрантите през България създава усещането, че те могат да заменят местните хора на трудовия пазар. Съществена причина за това е заплахата от потенциални престъпления, за разкриването на което медиите „помагат“ с обрисване на истории, публикуване на снимки и разпространение на негативни съобщения за мигрантите.

Определено има нужда от повече образователни дейности и повишаване на осведомеността, както и от по-позитивни послания.

Публикация на Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“⁸ много добре описва стереотипите към различните етнически групи, като се спира основни на 6: арменци, българи, евреи, помаци, роми, турци.

Арменци: обикновено се описват като хитри и интелигентни, трудолюбиви бижутери или търговци; богати, но скъперници. Благодарение на знаменити фамилии с арменски корени в България се срещат и такива определения като „кулинари“, „с ухо за музиката и афинитет към изкуството“. Арменците обикновено се приемат като „другите“ (т. е не са част от „нашето“ общество).

⁷ Project “Developing capacities together: European CSO-university networks for global learning on migration, security and sustainable development in an interdependent world (InterCap) “- Activity 1.1.1: Audit on migration, sustainability and development education, Bulgaria national report on migration, sustainability and development education -, Written and compiled by EURO-training (Contact person: Christomir Zafirov, christozaf@yahoo.com, +359899109088) – <https://www.developotogether.eu/documents/outputs/national-audit-reports/Bulgaria.pdf>

⁸ Deyan Kolev, Teodora Krumova, Alexey Pamporov, Daniel Radulescu, Sebastiaan van der Zwaan, Tayfun Balcik “Beyond anti-Roma Stereotypes: the World is not Just White and Black”, pages 77 -130, © ACTAPTA – 2013 (Project “To Touch the Untouchable: Combating Traditional and New Anti-Roma Stereotypes”, financed by the European Commission under the Fundamental Rights and Citizenship Programme.)

Българите: се (само)определят като трудолюбиви, интелигентни, толерантни, гостоприемни, но бедни и завистливи.

Евреите – стереотипното възприемане е много подобно на това за арменците. Те са възприемани като лихвари, с много силна връзка помежду си и със силно изразени религиозни вярвания. Евреите много често се свързват с Холокоста (въпреки, че българските евреи са били спасени по време на Втората Световна Война), което директно води до приемането им като „измъчени хора“.

Помаците са мюсюлмани, говорещи български език. Официално те нямат статус на етническа група и в много от преброяванията са определяни като българи. От друга страна живеят концентрирано в два региона и останалите хора ги възприемат като население с различна етническа идентичност. Като дял от цялото население те представляват третата най-голяма малцинствена етническа група след турците и ромите. На национална база има едно единствено стереотипно твърдение, а именно, че са много трудолюбиви хора. Поради религиозната им принадлежност много често се прави асоциация с исляма и оттам към другото традиционно стереотипно възприятие, свързано с традиционното им облекло напр. (шалвари, яшмак, пъстрото облекло). Но в същото в същото време помаците въобще не изглеждат опасни в сравнения с представителите на другите етноси. Те са възприемани като добре настроени, скромни и честни.

Стереотипният образ на **ромите**, пък от друга страна е в противоположна посока. Ромите се описват като престъпници, мързеливци, мръсни, лъжци и необразовани. Безотговорни са, обичат музиката (единственият позитивен стереотип). Ромите имат много деца. Лекарите и социалните работници споделят един и същ стереотип, че ромите са зле възпитани. Използвани са термини като нахален, груб и арогантен.

Тези твърдения се срещат често, но не са обект на нашия цялостен анализ. Още няколко стереотипни схващания: ромите се ползват от привилегии; склонни са към извършване на престъпления; не може да имаш доверие и да разчиташ на роми; мързеливи и безотговорни са; не приемат образованието като ценност; всички роми си приличат; ромите живеят отделно и не се смесват с българи и турци. Специално внимание привличат стереотипите относно институционалната интеграция: **ролята на ромските лидери** (те са обвинени за липсата на интеграция, но според други мнения „нищо не би се случило без неформални авторитети в дадената общност“); **ролята на евангелските църкви** – след 1989 г. има бум на евангелистки църкви в ромските махали (най-широко разпространени са Петдесятните номинации и Адвентистите от седмия ден). Пасторите и водещите певци/музиканти станаха много влиятелни и с високо реноме сред местните общности и следователно могат също да бъдат разглеждани като степен на влияние на нивото на ромските лидери; **ролята на ислямските училища** - паралелно с бума на евангелистките деноминации се наблюдава отварянето на

стотици ислямски училища в региони с висок процент мюсюлманско население; **ролята на образователните стандарти** – сред ромското население в България се наблюдава висок процент на ранно отпадане от училище както и висок процент на изключване. Стереотипните хващания: *Ромите не целят образованието, те са мързеливи и безотговорни, те имат нисък интелектуален капацитет, отпадат ранно от училище заради бедност или заради ранно сключване на брак; ролята на природния талант – има стереотипно схващане, че ромите притежават природен талант за музика и ритми; ролята на майчиния език – недостатъчна езикова компетентност.* Стереотипи по отношение на ромските жени: *висока степен на неграмотност; висок риск от отпадане от образователната система; висок риск от безработица, тотална зависимост; раждат, за да получат помощи.*

Стереотипи спрямо **турците**: трудолюбиви, Ислям, много свързани помежду си. Най-вероятно поради своята мюсюлманска идентичност и преобладаващо заселване в селски региони, някои от стереотипите спрямо турците са много близки с тези спрямо помаците, например, добронамерени са, честни, гостоприемни, традиционно облекло, специфични кулинарни специалитети (баклава, сладкиши, кафе, кадаиф и дюнер кебап).

Най-големите страхове на българското общество са свързани с промяна на културните и религиозните традиции. В същото време нараства и делът на тези, които декларират, че не се страхуват от бежанците (от 10% през 2017 г. до 17% в 2018 г.). Наблюдава се спад и в споделяните страхове в сравнение с 2017 г., както се вижда от данните по-долу:⁹

- *Могат да се увеличат престъпленията заради бежанците* – от 60% в 2017 г. до 42,8% през 2018 г.
- *Бежанците ще ни залеят с техните културни и религиозни вярвания*– от 48% през 2017 г. до 42,7% през 2018 г.
- *Бежанците могат да разпространяват болести*– от 39% в 2017 г. до 35,8% през 2018 г.
- *Бежанците могат да ни вземат работните места*– от 25, 7% през 2017 г. до 13% в 2018 г.

3. Представяне на мигранти, търсещи закрила, бежанци и етнически малцинства

Представянето на тези групи е в двете крайности: от крайно положително до силно негативно, но и в двата случая създава предпоставки за конфликти.

България е разположена в югоизточната част на ЕС, и е една от входните врати в Европа за миграционните потоци от Балканите и Източното Средиземноморие.

⁹ UNHCR Survey on public attitudes towards refugees and asylum seekers in Bulgaria 2018, https://www.unhcr.org/bg/wp-content/uploads/sites/18/2019/04/UNHCR_Survey_2018_EN.pdf

Много често миграцията се възприема по-скоро като заплаха, отколкото като движеща сила за устойчиво развитие. Има нужда от повишаване на информираността, за да се променят негативните предразсъдъци по отношение на миграционните процеси и те да бъдат обвързани с възможностите за устойчиво развитие.

През есента на 2013 г., България стана обект на неочакван и неуправляем мигрантски поток от Средния Изток, основно от Сирия, в резултат отчасти на военния конфликт с елементи на гражданска, етническа и религиозна война. Страната ни показва, че не е подготвена да приеме повече от 7000 човешки същества, търсещи закрила, храна и подслон.

Според данни от национално представително изследване на социологическа агенция Алфа Рисърч, проведено в периода 5-7 септември 2015 г. по-голямата част българи (63%) смятат, че бежанската вълна представлява опасност за държавата. Мнозинството отговорили (89%) мислят, че българската държава трябва да се бори с контрабандистите на хора, а 82% подкрепят идеята за укрепване на мрежата на граничната бразда. Резултатите показват силна подкрепа за предложените рестриктивни мерки. В същото време, изследването отчита и приемане от по-голямата част от респондентите (75%) на социални мерки за оказване на по-добро обслужване на бежанците. 44.5% от далите отговор подкрепят необходимостта от координация между българската и европейската политика за осигуряване на закрила. 11% настояват за затваряне на границите. Противоположното мнение за прием на бежанци без условия се подкрепя от 3.7 %. Отпускането на допълнителни средства от държавния бюджет за бежанците не се подкрепя от българското общество. Според резултатите от проучването, 63% от хората подкрепят квоти при разпределението на мигрантите, а 34% са против. Изследването регистрира също ръст на страховете, екстремна чувствителност към политическите речи и решения, радикализация на общественото мнение. Бежанците продължават да се възприемат като „маса“. Съгласно изследвания на Алфа Рисърч от 2012 и 2013 години, бежанците и тогава са били приемани като непознати и неразбрани, но с негативен имидж сред българското обществено мнение. Основните опасения за бежанците са свързани с ръст в престъпленията, разпространението на болести и зарази.

Според проучване на агенция „Тренд“ от октомври 2017 г., българите продължават да са все още много скептични за приема на бежанци и мигранти на територията на България. Още повече, няма разлика в мнението спрямо бежанците и икономическите мигранти от Близкия изток, като и в двата случая над 80% от респондентите смятат, че те не трябва да бъдат допускани до територията на държавата.

По отношение на бежанците и на търсещите закрила в България, резултатите показват че контактите на местните хора, както с бежанци, така и с търсещи

закрила намаляват. Намалява и обществената осведоменост в сравнение с времето на интензивен миграционен поток през 2013 г. През 2017 г., 93,2% от българите споделят, че никога не са контактували с бежанци, докато през 2013 г. делът е бил 81%. Има съществен спад (84% през 2013 г. на 54% през 2017 г.) и в дела на хората, които са попадали на новини за бежанци (ВКБООН, 2018). Имайки предвид липсата на директен контакт с бежанци и хора, търсещи закрила, единственият източник на информация за българите остават медиите. Медиите са и основният фактор при формиране на мнение. Телевизията е на челно място (94%), Интернет (20%), разговори с приятели и познати (19%), печатни медии (11%), социални медии (7%) и радио (7%) (ВКБООН, 2018).

Няма и разбиране всъщност кой се нуждае от закрила. Като цяло, българите приемат всеки един пристигнал от страна не-членка на ЕС като нелегален мигрант, тъй като не се разбира разликата между мигранти и търсещи закрила.

Отражение на различни нива: **НПО** (принципно най-активната част при повишаване на осведомеността), **на национално и местно ниво** (необходимост от сравнителна статистика, анализи, проучвания, допитвания, нужда от действия насочени както към обществото – публични дискусии, законодателни промени, форма на граждански контрол, така и действия насочени към мигрантите – усъвършенстване на капацитета на служителите, които са директно ангажирани за работа с тази група); **бизнес** (приоритети по отношение на наемането и включването на мигрантите в икономиката, приемайки ги като търговски и културен канал за развитие на бизнес и наемане на хора от целевата група); **местни общини** (действия за повишаване на осведомеността; подкрепа на гражданското образование, медиацията, информиране на общността като цяло); **образователни институции** (проблеми с ограничен достъп до образование, активно гражданство, и възможности за политическо участие, адекватни обучения); **изследователски организации** (липса на взаимодействие между отделните заинтересовани страни, резултатите трябва да бъдат масово разпространявани без ограничения и популизъм от страна на политически партии).

3.1 Медиен образ на мигранти, търсещи закрила, бежанци и етнически малцинства – ограничения и езикови похвати

Ролята на масовите медии е много съществена най-вече при повлияване на нагласите на обществените и на политическите елити, към търсенето на закрила и миграция. Медиите поставят дневния ред и определят рамките. Те осигуряват информацията, която гражданите ползват, за да опознаят света и своето място в него. В България много често образът на бежанците и мигрантите е негативен, представени са по-скоро като проблем, отколкото като полза за приемащото общество.

Вярно е, че понякога медиите имат и позитивно влияние върху обществените нагласи и политики. Хората често научават за миграцията и „миграционната криза“ от медиите, където бежанците са представени като жертви на нарушени човешки права; бегълци от военни конфликти и зони с геноцид, но и в другата крайност като застрашаващи сигурността и огромен проблем за приемащата страна.

Малка част от българското общество е имала директни ежедневни контакти с чужденци, за да може да си изгради персонално мнение и нагласа. Поради тази причина, основният източник за формиране на мнение и приемането на определена позиция остават разбираемо медиите.

Затова тяхната роля е от изключително значение. Понякога за да привлекат мнението на публиката те преекспонират темата най-вече с насаждане на страх от заплахата от бежанска криза или като се превръщат в нецензурирана платформа за расистки и ксенофобски мнения.

Основният инструмент за разпространение на реч на омразата срещу мигранти е **телевизията. Интернет** е втората по влияние медия, най-вече сред младите и образовани хора (Project TAL, 2014). Анализ на 8400 онлайн публикации (Gancheva, V., 2015), направен от Асоциацията на европейските журналисти съобщава, че бежанците са представени като заплаха, болест, опасност. Само 20% от публикациите отделят внимание на сирийското общество и култура. Във форумите, социалните мрежи и най-вече в коментарите под нови и репортажи в различни новинарски сайтове, могат да се намерят негативни и агресивни определения спрямо „другите“. Най-често използваният арсенал от определения са квалификации като „изчадия“, „измет“, „масови убийци“. Според д-р Вяра Ганчева, социолог и професор в Журналистически факултет към СУ, предимството на разпространителите на съобщения на омразата е в това, че са анонимни и в голяма степен не могат да бъдат наказани (Evdokieva, R., 2015).

В обобщение, предръзсъдъците и проявите на нетолерантност срещу мигрантите могат да бъдат преодоляни чрез обучение, социални политики, равен достъп до качествено образование, здравна грижа и социална подкрепа. Има нужда от повече действия за повишаване на осведомеността на различни нива. Повече проекти трябва да се реализират в посока обучение и разпространение на информация по тези глобални теми.

3.1.1 Дезинформация, митове, фалшиви новини за миграцията в онлайн и офлайн медиите

Българските медии¹⁰ проявяват хронична тенденция в дехуманизирането на ромите, които винаги са първите обвинени за повечето обществени проблеми.

След като „бежанския“ въпрос излезе на предна позиция в дневния ред на медиите през септември 2013 г., те си създадоха нов враг, а именно бежанците. През последните пет години, декларациите срещу бежанците са много по-видими и представени по разбираем начин, отколкото информацията в тяхна подкрепа или техен интерес. Медиите почти постоянно предоставят платформа на хората, използващи език на омразата, който замени чувствителния и експертен разговор за проблемите, свързани с бежанците. Спекулативният и твърде често некомпетентен разговор за „бежанците“, злоупотребата с човешките стереотипи и пристрастия, смесването на терористи с бежанци и липсата на ясна граница между термините „бежанци“ и „мигранти“, постави бежанците на една плоскост с ромите като врагове на българското общество. Бежанците са появили като другия обществен враг. Според резултатите от допитване, проведено от Сова Харис в началото на 2016 г. 60% от българските граждани считат бежанците за врагове за националната сигурност. В периода 6 март до 19 март 2017 г. са прегледани 387 публикации. Класацията на основните пет медии по критерий брой публикации съдържащи думите „бежанец/ци“ и „мигрант/и“ е следната: първо място за Pik.bg (104 публикации); второ място - Blitz.bg (100 публикации); трето място - Novini.bg (61); четвърто място - Dnes.bg (48); пето място - Vesti.bg (20 публикации).

Думите „роми“ и „цигани“ се появяват в заглавията на Vesti.bg (5-ти в класацията) 10 пъти по-рядко отколкото в заглавията на Blitz.bg (2-ри в класацията). Dnes.bg (4-то място) е единствената медия от 5-те, която в този период не е използвала думата „цигани“, което не е много обичайно. Единственото заглавие в цитираното проучване, което използва думата „цигани“ в положителен смисъл е „Циганите са бащите на фламенкото“. Статията е публикувана във Vesti.bg. Единственото заглавие с положителен смисъл на използването на „мигрант/и“ и „бежанец/ци“ е „Шест години по-късно: адрените бежанци в Япония в забвение“, в Dnes.bg.

Хипотезата е, че темата „бежанци“ появила се в медиите по време на предизборната кампания през 2017 г., ще преобладава над темата „роми“. В същото време е видно, че най-малко в един от медийните източници, негативната асоциация по отношение на ромите, присъстващи в заглавията, е много по-видима отколкото негативните асоциации спрямо мигрантите.

¹⁰ Теодор Спасов. Репрезентация на бежанците и изселниците в българските онлайн медии в края на предизборната кампания през 2017 г. Проект „Mediator 2: A Bridge Between Ethical Journalism and the Society“, подкрепен от Фондация „Америка за България“

Класацията по отношение на публикациите, съдържащи думите „турци/изселници“ е следната: първо място за Pik.bg (39 публикации); второ място - Novini.bg (21); трето място - Vesti.bg (19) следвани от Blitz.bg и Dnes.bg (с по 16 публикации). Хипотезата, че употребата на „турци/изселници“ ще се появява по-често в българските медии отколкото „роми“ и „бежанци/мигранти“ получи своето потвърждение само при Vesti.bg. В останалите четири медии, терминът „турци/изселници“ се появява по-често от „роми/цигани“ с изключение на Blitz.bg, където се появява най-рядко. В пет от случаите препратка към българските изселници в Турция са прави по-често в периода 20 – 24 март 2017 г., отколкото в периода 6-19 март.

Асоциацията на европейските журналисти (АЕЖ) изготви позиция по отношение на противодействието на феномена „фалшиви новини“. С решение на Конгреса на АЕЖ през ноември 2017 г. във Вилнюс, Ирина Недева беше определена за специален представител по тази тема на организацията. Позицията на АЕЖ е отразена и в рамките на обществена консултация, организирана от Европейската комисия. Като част от тази инициатива на 12 март 2018 г. европейският комисар по цифровата икономика и общество Мария Габриел получи доклад, изготвен от експертната група на високо равнище, която проучва възможни мерки относно фалшивите новини.

Фалшивите новини могат да се появяват под формата на пет основни категории: *клеветнически и фалшиви твърдения или „факти“, които не могат да бъдат потвърдени от достоверни източници; полуистини или злонамерени разкази, предназначени да пробуждат популистки прояви на гняв или агресия; произволни или злонамерени твърдения срещу физически или юридически лица, които представляват тормоз или заплахи; непълнолетните, които са обект на такива твърдения, трябва да бъдат защитени от измама, унижения и всяка форма на дискриминация. Понякога фалшивите новини се появяват под формата на сензация като цели материали или слухове (заглавия от типа „Шок“, „Бомба“) с цел да предизвикат остри позиции и антипатия, но в същото време не могат да бъдат проверени фактически; твърдения направени от политици особено по време на предизборна кампания или политическо напрежение, често пъти са в разрез с наличната фактология; фотографии, които са направени на други места или се отнасят за други новини; имидж и видео материали, които са насочени към убеждаване на зрители за вземането на определено решение с цел да манипулират определени решение или оценки; въображаеми или фантастични твърдения направени така, че да гарантират истинност на текста.* (АЕЖ¹¹). Фалшивите новини са опасен политически инструментариум за представяне на политици, които омаловажават демократичните ценности, за оказване на контрол и разпространение на пропаганда и т.н.

¹¹ Irina Nedeva, Fake News and Disinformation Target Democratic Freedoms, 11/03/2018, <http://www.aei-bulgaria.org/eng/p.php?post=2647&c=288> (Фалшивите новини са насочени срещу демократичните свободи)

ВКБООН публикува резултатите от изследване на обществените нагласи спрямо бежанците и търсещите закрила в България 2018 г.. Един от основните изводи, е че се „наблюдава нарастване на влиянието на Интернет и социалните медии като източник на информация за бежанците“. Една от основните причини със сигурност е, „че повечето от българите не са срещали никога бежанец“ – през 2013 г. 81 % от запитаните заявяват това, като през 2017 г. процентът е вече 92,4%. Телевизията със своя дял от 91% е основният информационен източник, съгласно същото изследване, следвана от Интернет (30%), приятели и познати (10%), печатни издания (16%), социални мрежи (21%) и радио (11%).

3.1.2 Представяне на мигранти, на търсещи закрила, на бежанци и на етнически малцинства в публичния дискурс

Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI¹²) отбелязва, че ситуацията в България за търсещите закрила и бежанците не се е подобрила от последния, 5-ти мониторингов цикъл до последните месеци на 2013 г. и че организираните антимигрантски протести нагнетяват напрежение между местните жители и бежанците. Например, през ноември 2016 г., част от настанените са изпочупили бежанския приемателен център в Харманли след поставянето му под карантина, което се е наложило, за да се спре разпространението на опасна зараза, след подадена информация от местните хора.

Властите трябва да предприемат спешни действия предвид високите нива на нетолерантност срещу търсещите закрила и бежанците в България. В 5-тия доклад на ECRI, се посочва също, че информационните брошури, разясняващи Закона за защита от дискриминация са били налични само на български и английски езици, а формулярите за оплакване са били дори само на български език. Според авторите на доклада това затруднява достъпа до правосъдие на най-уязвимите групи в страната. След тази констатация, Комисията за защита от дискриминация е подала актуална информация за разпространението на материалите, работата на регионалните офиси, както и резултатите от различни проекти и обучения. Но никъде не се посочва отпечатване и разпространение на брошури на други езици говорими в страната. В медиите¹³ и в Интернет, „изразите на расизъм и ксенофобия срещу чужденците, турците и мюсюлманите са често явление, както и обидния език спрямо ромите“. ECRI изразява и своето безпокойство за „откритата анти - ромска кампания [...] подета от медия, в която ромите са представени като демографска заплаха за България“. През 2016 г. в доклад на Държавния департамент на САЩ за човешките права в България се твърди, че „маргинализацията и обществената нетолерантност срещу циганското население остава един от най-сериозните проблеми с правата на човека“. Докладът изразява

¹² ECRI (European Commission against Racism and Intolerance) Report 2017, published on 16 May 2017 - <https://rm.coe.int/interim-follow-up-conclusions-on-bulgaria-5th-monitoring-cycle/16808b55f2>

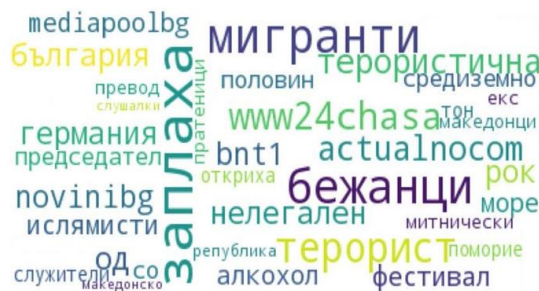
¹³ European Roma Rights Center Concerning Bulgaria , Written submission by (To the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, for consideration at its 92nd Session (24 April - 12 May 2017)

загриженост относно „употребата на расистка, ксенофобска и злонамерена реторика в предизборната кампания“.

Основни обекти на агресията и реч на омразата по време на предизборната кампания през 2016 г. и парламентарните избори през 2017 г., в изявите на националистическите партии бяха ромите и мигрантите от Сирия. Според доклад на Департамента по човешки права на САЩ, българските медии са използвали дискриминационен и обиждащ език при описанието на ромите и другите малцинства, вкл. и мигрантите. Екстремистките националистически партии като Атака и Патриотичен фронт са изградили своите политически кампании върху силни анти-ромски, анти-турски, анти-семитски и анти-мигрантски лозунги и реторика.

Ключови думи и образът на бежанците и мигрантите¹⁴

Избраните думи са били широко използвани във всички коментари и постове през 2016 г. Те (*мигранти, бежанци, заплахата, Ислям* и т.н) заемат около 24% от всички коментари, като се движат от 8% в Blitz.bg (164 от 2,016 публикации) до 65% в Novini.bg (2,499 от 3,838 публикации). В същото време, медийното съдържание, което се отнася до мигрантите е по-малко от 7% от цялото медийно съдържание. Темата има висок потенциал да бъде от голям интерес за зрителската /читателската аудитория и да провокира вербални реакции онлайн.

Облакът с избраните ключови думи, както и тези, които се асоциират с тях, показва най-честата употреба на „бежанци“, „запах“, следвани от „терорист“ и свързани думи като „незаконен“ и „ислямисти“. В допълнение, в облака се откриват и три други семантични линии: географска – региона, откъдето най-често идват бежанците/запахата („Средиземноморието / Средиземно море“, „митница“, „Македония“, „Поморие“); геополитическа – една от причините за бежанската криза („Германия“) и медийните агенции като информационни източници по отношение публикациите, които съдържат ключовите думи. По-детайлният семантичен анализ на връзките и отношенията между „бежанци“ и останалите ключови думи показва три основни

¹⁴ Authors/contributors: Denitza Lozanova, Sofia Development Association Sevdalina Voynova, Sofia Development Association Snezhina Gabova, Sofia Development Association Svetlana Lomeva, Sofia Development Association, Report “Mapping out the national context of Online Hate Speech in Bulgaria” Compiled under the Coalition of Positive Messengers to Counter Online Hate Speech Project, Ref, No JUST/2015/PRAC/AG/BEST/8931, Sofia2017 –

https://positivemessengers.net/images/library/pdfs/OHS-report_Bulgaria-eng_form.pdf

семантични клъстър: първият клъстър показва асоциирането на думата „бежанци“ най-вече със заплахата за здравето: *медицински, лечение, афганистанци, върнат обратно* и т.н. Понякога трудното пътуване и условията за живеене на бежанците, провокират страх в приемащото население от разпространение на болести. В някои от случаите местната пропаганда водена от определени политици подпомага разпространението на тези непотвърдени данни и дори блокира бежанските лагери. В допълнение, препоръката на Световната здравна организация за ваксиниране на бежанците провокира напрежение сред местното население, тъй като малко преди тази препоръка България се сблъска с липсата на ваксини за доста разпространено заболяване.

Вторият семантичен клъстър се формира около думите, които са свързани със заплахата и тероризъм: *терорист/терористичен, заплахата, акт, доказателство*. Думите тук също са свързани с политически контекст („министър“), с масови прояви и събиране на голяма група от хора („рок фестивал“). Клъстърът отразява възприятието, въпреки че няма никаква аналитична и статистическа причина за това, че терористите са възползват от мигрантските потоци, за да извършват терористични актове, или че бежанците по някаква причина са по-податливи на радикализация от другите.

Третият клъстър по-малко или повече се базира на историите, в които има човешки елемент, свързан е с *хуманност, емпатия* и фокусът е върху тези, които са били засегнати или по-някакъв начин въвлечени. Той предполага използването на неутрални думи като „мигранти“, „полицаи“, „изчезнали“, „спасени“.

Най-големите двигатели на онлайн омраза са съобщенията за инциденти и събития, в които има замесени бежанци и мигранти, които са квалифицирани като извършители.

Facebook (FB) се възприема като най-използваната онлайн медия. Twitter не е толкова широко познат в България - може би поради ограниченията, които поставя в езиков аспект и възможностите за реакция извън границата (ретуитове, споделяния). Обемът от туитове, използващи специфични ключови думи е ограничен и няма синхронизация между отделните теми и събития, свързани например, с ключовата дума „бежанец“. Facebook освен че е най-популярната онлайн медия с аудитория от 45% от населението на България (3,3 милиона), изглежда осигурява и най-добрата среда за разпространение на новини и коментари, свързани с бежанците и мигрантите, в това число и език на омразата. Facebook е много лесно достъпен. 78.78 % от българските потребители влизат от мобилните си телефони и средно около 45 пъти на ден проверяват какво е публикувано. Това е една от основните причини медийните агенции също да поддържат активни своите Фейсбук профили. Въпреки саморегулиращите се условия на Facebook въведени преди около година по отношение докладването на

постинги с елементи на език на омразата и изтриването им от администраторите, коментарите с ясно изразена омраза, в наблюдавания период 2016 – 2017 г. на моменти достигат епидемични размери. Ново изследване на БАН (юни 2017 г.) изтъква, че 2/3 от българите, най-вече млади хора на 18-25 години, вярват, че езикът на омразата е част от свободата на речта и поради това трябва да бъде толериран и да не се докладва, както и да не се санкционира. Изследването също разглежда начина, по който новите медии управляват разговорите със своите аудитории и нарастващата токсична онлайн среда и определя читателските форуми като рискови места за езика на омраза. Анализът също разглежда обидния тон и лошото качество на много от онлайн разговорите, също толкова нападателни и обидни колкото и тези във Facebook.

Да обобщим :

- Имиджът на мигрантите в медиите и социалните мрежи е динамичен и понякога търпи промени. Той се движи към дехуманизация, доминирана от негативни аргументи с много малка възможност за влияние в позитивен аспект. Аргументите най-вече се групират около геополитиката, трафиканството, както и около националната сигурност, обществения ред и благополучието.
- Медийното покритие на темите и събитията, свързани с мигрантите и бежанците показва проблеми с точността, изкривяване, използване на стереотипност в езика, неритмичност в появата. Такива редакторски политики могат в кратък период да доведат до ръст на читателската /зрителската аудитория, но те водят до нарастване на пропастта между възприятие и реалност и до загърбване на демократичните функции на пресата: информиране, разглеждане, разследване и търсене на отговорност. Журналистите и редакторите трябва да разберат, че ако някой каже нещо възмутително, това не го превръща автоматично в новина.
- Интернет се превръща все повече в истинския лидер и създател на мнения, за разлика от традиционните медии/издания. Темата за мигрантите и бежанците получава хиляди интерпретации и различно съдържание в Интернет и това заглушава медийните реакции. Обиден коментар от страна на популярен политик може абсолютно да отвлече вниманието от медийното покритие на новината.
- Традиционните медии поради тази причина са се позиционирали и в онлайн пространството – поддържат Facebook и читателски форуми, за съдържанието, на които не са правно отговорни, а генерирането на съдържание от страна на читателите се поощрява. То не се модерира и в резултат, избуява присъствието на езика на омразата и трайно се настанява онлайн.

3.2 Деца, медии и миграция

Когато разговорът се насочва към деца, основната посока е образователната система и образователният статус на бежанците и търсещите закрила. Какво характеризира децата – мигранти: различна езикова култура, родители, които не знаят български и това им пречи да помагат на детето с училищните задачи. Тези деца се ползват от същите права за достъп до образователната система, както и българските деца. Обучението, както за българските деца е безплатно и за тях. Налице са много проблеми във връзка със съществуващата система за прием в училища на деца бежанци или търсещи закрила, както и случаи на деца, които не посещават училище. Образователната интеграция на тези деца е организирана в два етапа: подготовка за училищен прием и интеграция в държавната училищна система. Двата етапа ангажират различни заинтересовани страни. Първият етап е ангажимент на Държавната агенция за бежанците към МС (ДАБ) и БЧК. Вторият етап, свързан с интеграцията е ангажимент на Министерство на образованието и на ДАБ. Множество добри практики могат да бъдат посочени тук – например, изработени комплекти образователни материали (листовки, брошури, тв спотове), организиране на летни лагери. Според последна информация подадена от ДАБ през последната година (2018) в София 144 деца – бежанци са били записани в държавни училища, а 9 в детска градина. В един от бежанските лагери са горди с факта, че дете –бежанец от лагера е спечелило последното регионално състезание по история на България.

По отношение представянето на децата в медиите, включително и децата – бежанци и търсещи закрила, УНИЦЕФ България стартира кампания, в рамките на която издаде наръчник „Децата и медиите. Пътеводител за етично отразяване“. В този пътеводител има специална секция, озаглавена „Децата от малцинствен или чужд произход“¹⁵

4. Противодействие на феномена и добри практики

4.1 Мерки и добри практики срещу дискриминацията, дезинформацията и фалшивите новини в общ план

Мерки за противодействие на езика на омразата¹⁶: уверение, че опровержението е представено по същия начин и със същото въздействие като оригиналната фалшива новина; децата в училище трябва да бъдат обучавани в критично мислене, анализ на текстове, как да проверят факти и да бъдат окуражавани да споделят лъжи без страх от репресии, дори това да противоречи на нормите на обществото, в което живеят.

¹⁵ <https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-05/Children-and-the-media-a-guidebook-on-ethical-reporting.pdf>

¹⁶ Irina Nedeva , Fake News and Disinformation Target Democratic Freedoms, 11/03/2018, <http://www.aei-bulgaria.org/eng/p.php?post=2647&c=288>

Асоциация на Европейските Журналисти (АЕЖ), сподели следното: „През последните две години виждаме, че общественото мнение е повлияно от фалшиви новини повече в областта на политическите въпроси (например, избори), имиграционните политики (например, бежанците), малцинствата (например, религиозните, етническите, или малцинствата на база на сексуална ориентация) и по-малко в области на личния живот на обществените личности, политиците, шоубизнеса и развлеченията, банковите и финансовите услуги“.

Журналистите от АЕЖ са адаптирали различни практики в своите организации, използвайки опита на уважавани институции, журналистически съюзи, наръчници, както и препоръките на Мрежата за етична журналистика. Всички те се обединяват около необходимостта от проверка на информационните източници и тяхната достоверност. Ключовите правила, които следват журналистите – членове на асоциацията преди излизане на публикация или пускане на видео материал са следните:

Никога не приемайте историята със сляпо доверие! – особено ако идва от непознат или непроверен източник.

Всеки източник трябва да се проверява, и да се търси потвърждение от друг/други независими източници.

Ако имате съмнения, първо научете/разберете повече по темата!

Трябва да се насърчава проверката на факти от хора, а не от машини; партньорските проверки в медийните организации и отбелязването на невярно съдържание от надеждни, проверени източници; проверяващи фактите организации или институции трябва да се предпочитат пред потребителите. В същото време, социалните медии и платформи трябва да въведат инструменти за автоматична проверка истинността на съдържанието.

Аудиторията по принцип не е много наясно за стъпките, които трябва да се предприемат за проверка на истинността на информацията, както и споделена такава в онлайн пространството (напр. проверявайте източниците, сравнявайте информацията от няколко източници, търсете доказателствата на съответните твърдения в дадената публикация).

АЕЖ препоръча на ЕК мерки и ресурси за усъвършенстване на медийната грамотност и критичното мислене на аудиторията. Осведоменост по въпроса и опасността от фалшивите новини, трябва да бъдат широко разпространени и добре обяснени инициативи.

Аудиторията трябва да са наясно, че е необходимо: **да проверява източниците; да идентифицира и знае кои са собствениците на медии и уебсайтове; да търси публично обявените връзки с етичния кодекс на медиите; да установи дали има източници на информацията и дали източниците са ясно идентифицирани и**

могат да бъдат проверени; да знае как да провери дали снимките или текстовете са публикувани преди време в Интернет и да може да установи техния произход, при съмнения.

АЕЖ е организация, съставена от национални секции, където отделни журналисти участват доброволно. В някои от техните секции има уебсайтове, където редовно се публикува информация за съдържанието и моделите на дезинформация. От АЕЖ препоръчват свързването на подобни дейности с мрежата на АЕЖ, където примери от платформите за проверка на фактите могат да бъдат преиздадени и журналистическите усилия могат да бъдат обединени.

По отношение на намаляване разпространението на дискриминацията в онлайн пространството от АЕЖ предлагат следните две стъпки :

- *Осъзнаване на опасността*
- *Насърчаване на критичното четене и използване на информацията.*

Всеки един представител на заинтересована страна, в т.ч онлайн платформа, медия, рекламодатели, собственици на медии трябва да си разработи собствени стандарти за противодействие на фалшивите новини и да избягва тяхното разпространение.

Мерки за противодействие на дискриминацията

- Овластяване на роми¹⁷ и мигранти¹⁸ - да се придобият знания за основните човешки права и свободи.
- Включване на мигрантите в процеса на интеграция - подхода REST съставен от включването им в работилници, коучинг подкрепа, Интернет платформа и валидиране – проект REST (Refugee Employment Support and Training) - <https://rest-eu.org/read-more/>.
- Включване на заинтересовани страни (учители, родители, деца) в процеса на интеграция.
- Културни и образователни подходи с връстници за успешна интеграция на уязвими млади хора и бежанци на ниво училище – CULPEER Project - www.culpeer.eu.
- Противодействие на антициганизма чрез образование по основни човешки права – Roma Youth Action Plan.
- Подкрепа на мигрантите при изучаване на местния език – пакет от инструменти за изучаване на местен език, за улесняване търсенето на работа - <http://workit-project.eu/products/good-practices/>.
- Организиране на общностни събития с цел включване и ангажиране на всички групи мигранти, вкл. жени и млади мъже, деца и цели семейства. По този начин всички те се изправят срещу предизвикателствата на

¹⁷ Final Report, Increasing Roma Inclusion via the EEA and Norway Grants: Results from Romania and Bulgaria Rapid Assessment report Final Report, 01 August 2017

¹⁸ Jacek Kucharczyk and Grigorij Mesežnikov, Phantom Menace The Politics and Policies of Migration in Central Europe”

интеркултурния диалог и културното участие в местния обществен живот; преодоляват липсата на събития за интеграция с местните общности, преодоляват културни бариери.

- Включване на местни доброволци, за срещи с млади бежанци на регулярна база и разговори в неформална обстановка на различни теми от общ интерес като например, спорт, музика, история.
- Усъвършенстване капацитетът на полицейските служители при превенция и противодействие на актове на агресия в обществото, на корупция и радикализация – разглеждане на добри практики срещу дезинформацията по отношение на миграцията и фалшивите новини.
- Социална медиация – социални медиатори, които да подкрепят търсещите закрила. Социални медиатори могат да бъдат мигранти, членове на техните семейства, представители на смесени бракове, чужденци с разрешение за престой в страната, българи, които имат езикова компетентност по езиките, говорими от различните групи мигранти и които са запознати с културните особености на бежанците или на тези с хуманитарен статут. Социалните медиатори играят важна роля и при културната ориентация и интеграция на новопристигналите в страната.

Добри практики

- Мулти култи колектив (МКК) – multikulti.bg - работи за общностно развитие, гражданско участие, солидарност, интеграция на мигранти и бежанци и човешки права от 2011 г. Организацията работи както на терен, така и на ниво политики. Развива и собствено социално предприятие, което работи за овластяване на мигранти от 2013 г. чрез предлагане на кулинарни услуги, както на хора, така и на културни институции, на малки и големи компании.
- Коалиция от посланици за противодействие на езика на омразата в Интернет - <https://www.positivemessengers.net> - обединява 15 практики в областта на основните човешки права и овластяването срещу расизма, ксенофобията и нетолерантността в единен интеграционен процес на гражданите на трети страна на цялата територия на съюза. Практиките са от различни страни – членки на съюза и са от интеграционни системи на различно ниво на развитие и от различно естество – от усилията на частни компании, които се стремят да отговорят на изискванията на правителството, по отношение на дневния ред за интеграция, до граждански инициативи, които са намерили израз в някаква форма на институционализация. Обединяващият елемент при всички тях е разбирането на институциите, НПО-та и отделните хора, че на мигрантите трябва да се даде възможност да получат образование, достъп до трудовия пазар, до здравната система – истинският израз на гражданство и готовност за противодействие на негативния социален феномен свързан с омразата.

- Институт по психология на МВР – проект „Разширяване експертният капацитет на служителите на МВР за превенция на агресивни прояви в обществото, корупция и радикализация“ , Ref. BG05SFOP001-2.004-0003-C01/27.12.2016.
- Телевизионна документална поредица „Малки истории от ромския свят“, излъчвана по БНТ (БНТ1) и наградена с престижната медийна награда CIVIS MEDIA PRIZE (2014) за безпристрастно отразяване на междуетническите въпроси и правата на човека. Автор на поредицата е незрящата ромска журналистка Кремена Будинова.
- Проект “M.E.N.T.O.R.S” изпълнен от младежка фондация „Арете“, подкрепен от Програма за подкрепа на НПО по финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Проектът има за цел да улесни достъпа до висше образование, професионално и личностно развитие на млади роми.
- Обучителна програма за деца, родители и учители за противодействие на езика на омразата и дискриминацията в рамките на проект „Деца, родители, учители срещу езика на омразата и дискриминацията“¹⁹
- Кратки насоки за интеграция и прилагане на подход "CULPEER" в училищата²⁰
- Наръчник за обучение на млади хора по въпросите на ромския геноцид , 2-ро издание 2017 г. - www.coe.int/youth/roma
- ОГЛЕДАЛА – Наръчник за бора срещу антициганизма чрез образование по човешки права
- Наръчник и сборник с упражнения „Учене в толерантност“, Проект BG051PO001-7.0.02 0004-C0001 „УЧЕНЕ В ТОЛЕРАНТНОСТ “
- Сборник „Добри практики в процеса на интеграция на ромите“ – проект “Contribution to the Role of education – Educating Educators (CORE) “– Ref. N 357373-1-LLP-1-2011-BG-KA1-KA1NWR
- Проект „Докосни се до недосегаемите: противодействие на традиционни и нови антиромски стереотипи“ JUST/2010/Frac/1108-30-CE-0377116/00-43. В рамките на проекта е създаден и тестван ефективен модел за противодействие на анти-ромски стереотипи сред учители, лекари и социални работници. Най-вероятно този модел е приложим и за други групи работници на терен.
- „ Месим, за да се смесим“, Хлебни къщи – www.bread.bg
- Проект „Говори с мен: млади чуждоезикови ментори в полза на младите бежанци“ – проект финансиран по Erasmus+. Проектът е разработен от консорциум от 3 партньорски организации “Gemeinsam leben und lernen in Europa e. V.” (GLL) Германия, фондация “Лале” от България и “Centrul de Voluntariat Cluj-Napoca” Румъния - <https://voluntary-mentors.eu/>

¹⁹ Проект ‘Children, parents and teachers against hate speech and discrimination’ <https://www.safenet.bg/en/initiatives/251-children-teachers-parents>

²⁰ CULPEER Project - www.culpeer.eu

- „Насоки за преподаване на основни права, толерантност и взаимно уважение в езиковото обучение и социалната интеграция на чужденци“ – проект „Предотвратяване и противодействие на расизма и ксенофобията чрез социална ориентация на чужденци - RACCOMBAT“ - www.raccombat-project.eu/good-practices-collection/
- Обучителни материали за учители, издадени от ВКБООН (Върховен комисариат на бежанците към ООН)
<https://www.unhcr.org/bg/%D1%83%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%A3%D1%87%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8>
- “Децата и медиите. Наръчник за етическо отразяване”
<https://www.unicef.org/bulgaria/sites/unicef.org.bulgaria/files/2018-05/Children-and-the-media-a-guidebook-on-ethical-reporting.pdf>

В списъка по-долу можете да намерите информация за успешни проекти с фокус върху мигрантите, тяхната интеграция и повишаване на осведомеността по въпроса сред общностите. Проектите са изпълнени от Международната Организация за миграция в България. (МОМ България, 2018):

- “Предоставяне на информация за доброволно завръщане” – програмата подкрепя граждани на трети страни (ГТС) без документи по време на техния престой в България. Проектът осигурява информация и консултация за възможностите за доброволно връщане на ГТС, получили международна закрила и такива с отказана такава.
- “Интегрирано управление на границите” – програма, която има за цел укрепване на капацитета на държавата при управление на границите. Проектът се изпълнява от мисиите на МОМ в Турция, Гърция и България.
- “Програма за интеграция на мигрантите” - в рамките на програмата, МОМ София създаде интегрирани информационни мигрантски центрове в ключови локации в България, които да помогнат на мигрантите в процеса на успешната им интеграция в българското общество. Бяха проведени също и информационни дни в страната за ГТС, които пребивават легално в България. Създадени са специализиран сайт и гореща телефонна линия.
- “Укрепване на националния капацитет на РБългария в полето на миграция и търсенето на закрила” - основната цел на проекта е фокуса върху: подобряване на условията в приемателните центрове най-вече за предоставени психо-социални и правни услуги; съдействие при противодействие на трафик на уязвими мигранти и подкрепа на неприядружените малолетни лица; осигуряване на информация и съвети за ГТС по въпросите за доброволното връщане.

4.2 Миграция – информационни източници

- Национален статистически институт - <http://www.nsi.bg/en/content/6683/migration>
- Държавна агенция за бежанците към Министерски съвет - <https://aref.government.bg/en>
- Международна организация за миграция (Мисия България) - <https://www.iom.int/countries/bulgaria>
- Върховен комисариат за бежанците към ООН (Офис България) - <https://www.unhcr.org/bg/>
- Институт „Отворено общество“ – www.osi.bg
- Migration Policy Institute - <https://www.migrationpolicy.org/programs/migration-information-source>
- УНИЦЕФ - <https://www.unicef.org/eca/emergencies/latest-statistics-and-graphics-refugee-and-migrant-children>
- Български червен кръст, Бежанско Мигрантска Служба - <http://en.redcross.bg/activities/activities8>
- Съвет на жените – бежанки в България - <http://crw-bg.org/>
- Център за изследване на демокрацията - <https://csd.bg/>
- FB Group “Уязвимите групи между гражданското общество и държавата” <https://www.facebook.com/groups/vulnerable.groups.Bulgaria/>
- Български съвет за бежанци и мигранти : <http://www.refugee-integration.bg/en/>
- Европейски уебсайт за интеграция - <https://www.facebook.com/EWSIBulgaria/>
- Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността (ECRI) – 4-ти и 5-ти мониторингови доклади за България – <https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Bulgaria/BGR-CbC-IV-2009-002-ENG.pdf>
- Евростат/ Миграция и миграционно население http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics
- Агенция на ЕС за основните права. Доклад „Основни човешки права“ 2016 (2016), <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications>
- Изследване “Обществени нагласи спрямо бежанците и на търсещи закрила в България” 2018, ВКБООН https://www.unhcr.org/bg/wp-content/uploads/sites/18/2019/04/UNHCR_Survey_2018_EN.pdf

II. ДОКЛАД ОТ КАЧЕСТВЕНО ПРОУЧВАНЕ

Настоящият доклад е базиран на поредица от интервюта, проведени в периода април – май, 2019 г., в столицата на България - София. Интервютата са проведени от екип експерти на Сдружение „Съвет на жените бежанки в България“ с ученици между 11 и 14-годишна възраст, родители и учители.

1. Въведение

В контекста на това, че гражданите на трети страни са пряко засегнати от разпространението на дезинформация, подвеждаща и стереотипизирана информация с дискриминационна насоченост, учениците в ранна тийнейджърска възраст (между 11 и 14 години) следва да бъдат подготвени да навлизат в онлайн среда с подходяща методика. За да се случи това, проектът NEMO се стреми да анализира основните форми на предразсъдъци и дискриминативно поведение, които въздействат върху младите хора и техните семейства, с цел създаването на иновативен инструментариум, който лесно може да бъде използван, предназначен за учебни заведения. Този инструментариум следва да бъде разработен и подкрепен с фактически данни, интервюта и снимков материал, свързани с мигрантите, и на базата на реално съществуващи дискриминационни поведенчески модели.

В настоящия текст можете да откриете българския принос в разбирането и анализа на ключовите мнения, възгледи и действия, които стоят зад поведението на тийнейджърите.

1.1 Методология

Целите на проучването са изведени в работните рамки на проекта NEMO:

- Да идентифицираме основните форми и прояви на дискриминация спрямо граждани на трети страни
- Да допринесем за допълването на съществуващата към момента литература по въпросите за фалшивите новини и тяхната връзка с дискриминацията, по-конкретно за деца на възраст между 11 и 14 години, недостатъчно застъпена в литературата
- Да постигнем по-добро разбиране на употребата на дигитални медии от таргет групи във връзка в частност с разпространяването на фалшиви новини и с тяхната способност да оценяват качеството на информационните източници
- Да съберем качествена информация на ниво осведоменост на таргет групите относно дезинформация за граждани на трети страни, стереотипизация, предразсъдъци и дискриминация, както и на техните реакции спрямо този информационен феномен
- Да съберем цялата нужна информация за разработването на наръчник и

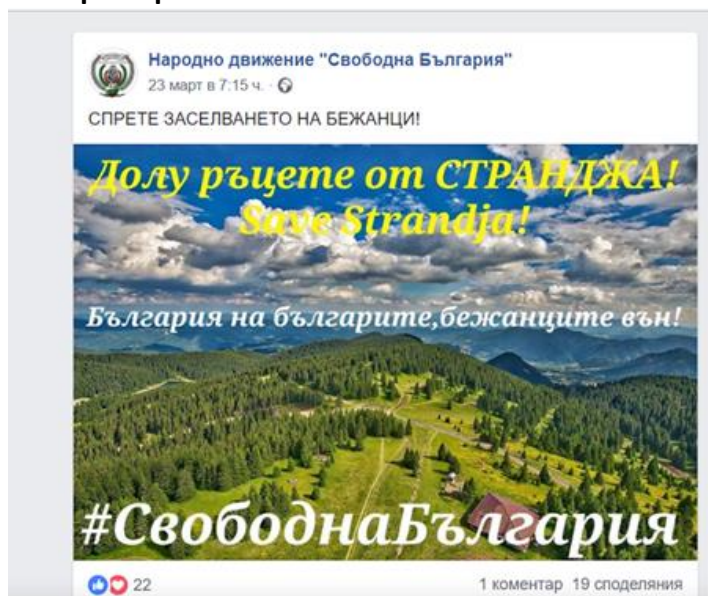
методология за справяне с част от основните елементи и фактори, открили се при задълбочения анализ.

За постигането на тези цели, всички наши партньори, включително екипът на Сдружение „Съвет на жените бежанки в България“, проведеха качествено проучване, използвайки идентична методология и подход, а именно дълбочинни интервюта, като част от научноизследователския подход, базиран на активността на изследователя.

Това е подход на изследване, фокусиран върху справянето с конкретен проблем. Това означава проучването да бъде съчетано с действие. Заедно с членове на общността, в този случай – училищата, изследователите обикновено са ангажирани и в разрешаването на изследвания казус. Чрез провеждане на такъв тип изследване, както изследващият, така и общността, придобиват значителни познания по казуса.

Интервютата с българските участници се провеждат в периода април – май, 2019 г., в град София, България. Някои от тях се провеждат в офиса на СЖББ, докато други – в самите сгради на учебните заведения. Интервютата съчетават въпроси свързани с теми като: достъп и използване на Интернет; дейности и умения; медиация и наблюдение от страна на преподаватели и родители; виждания за това какво е вредно; разбиране за фалшиви новини; позиции относно стереотипизация, предразсъдъци и дискриминация. В края на всяко от интервютата, знанията и възприятията на интервюираните по повод дискриминацията и стереотипите се тестват чрез представяне на визуални примери. Това са примерите, които българският екип от изследователи първоначално беше събрал:

Пример 1:

Facebook страница: Народно движение „Свободна България“

Пример 2:

Начало България Свят Конспирации

Начало > България > БСП разкри коварния план на ГЕРБ за подмяна на българското население с...

БЪЛГАРИЯ

БСП разкри коварния план на ГЕРБ за подмяна на българското население с мигранти

25.06.2018

Like Лепсване от 2

Share Facebook Twitter Google+ Pinterest

БСП разкри коварния план на ГЕРБ за подмяна на българското население с мигранти.

Българската социалистическа партия изпрати го медиите откъс от Националната стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията 2015-2020 г. – изготвена от ГЕРБ.

В документа се вижда, че ГЕРБ имат план да подменят българското коренно население с мигранти от трети страни:

- Превръщане на миграцията и мобилността в позитивни фактори за развитие в икономически и демографски план;
- Успешно интегриране в българското общество на лицата, получили международна закрила и ефективното използване на техния потенциал за социално-икономическото развитие на страната;

Пример 3:

петиции Вход | Регистрирайте се Контакти ▾

вн сирийските уж бежанци

Препоръчване 0 Споделяне

Петиция Подписи 10 Дискусия Статистика Дс

НАДЯВАМ СЕ ЧЕ ХОРАТА ПРОУМЯХА ЗА КАКВО ПРИЕХА В ДЪРЖАВАТА НИ СИРИЙЦИТЕ ТОВА СА ТЕРОРИСТИТЕ КОИТО ,ТУРЦИЯ НИ ВКАРА С ЦЕЛ ПАК ЧРЕЗ ТЯХ ДА НИ НАЛОЖАТ МЮСИЛМАНСКОТО СИ ВЕЛИЧИЕ .ПИТАМ ЗАЩО БОГАТИТЕ ДЪРЖАВИ -ГЕРМАНИЯ ,ФРАНЦИЯ ,АМЕРИКА И ДРУГИ КОЙТО, ГИ СЪЖАЛЯВАТ НЕ ГИ ПРИЕМАТ. А НИ ГИ ПРАЩАТ НА НАС? БЪЛГАРИТЕ ГЛАДУВАТ ЗА НАС НЯМАШЕ ПАРИ ЗА ВДИГАНЕ НА ПЕНСИЙТЕ, ЗАПЛАТИТЕ, А ЗА ТЕЗИ ВЕДНАГА НАМЕРИХА .РЕДНО ЛИ Е СПОРЕД ВАС ?

Призив за петиция:

Така наречените сирийски бежанци – във
оттук!

Подпиши петицията:

Име / Фамилия

Населено място / e-mail

Пример 4:

Карбовски: България ще се напълни с ислямисти, когато Германия затвори границите

Харесва ми Регистрирайте се, за да видите какво харесват приятелите Ви.

Когато ислямистът хване пушката, го обявяват за враг, а когато я пусне – е гражданин и се чудим как да се погрижим за него. Това е шизофрения, каза Мартин Карбовски.

Ключови думи: Карбовски, ислям, ислямисти, Меркел, атентати, джихадисти, Гаревлов, граници, имигранти
зловещи неща. Сега също има такива, но свързани с идеята за шериат и по-справедлив свят. Дали ще е лъв или ислямистки терорът, какво значение има? Когато ислямистът хване пушката, го обявяват за враг, а когато я пусне – е гражданин и се чудим как да се погрижим за него. Това е шизофрения", коментира писателят.

17 Ноември 2015, Вторник, 14:15 ч.

Журналистът нарече Меркел глупава „скиорка“, защото е създавала проблем за Германия и цяла Европа, като се опитала да обнови кръвта на нацията

България трябва веднага да изпрати отряди на граничната бразда, защото страната ни ще се напълни с имигранти, когато Германия затвори границите. Не смятам, че трябва да слушаме глупавата „скиорка“ Меркел, която повтаря да не правим връзка между бежанците и тероризма. Това каза в „Здравей, България“ по Нова телевизия журналистът Мартин Карбовски.

„Ако продължаваме да приемаме врага в нашия свят, не можем да издадем. Ако това не бяха хора, а 1 млн. бели пудели, които минават през границата на ЕС и влизат в Германия, пак щяхме да имаме хуманитарен проблем. Ислямът е като комунизма. Има една огромна маса от хора, които преди 50 години бяха леви и направих

1.2 Контекст на проучването

Последните 4-5 години в България са белязани от бежанската вълна, което за нашата държава изглежда така – броят на бежанците не е висок, но начинът, по който са представени тези процеси от популярните медии, изглежда като „национална криза“. Мнозинството българи нямат достатъчно познания за конфликтите в Близкия Изток, а в традиционните медии липсва нужната информация за ситуацията в Сирия, Ирак, Афганистан. Новините са кратки и

тенденцията е да останат в глобалния обзор на международната обстановка във всеки канал, електронен вестник, или информационен уебсайт. Липсва специално или ексклузивно отразяване с цел даване на възможност на обществото да изгради пълноценни виждания и позиции относно мигрантите и тяхното придвижване. Обратно на това, отново от 2015 г. насам, България навлиза в много динамичен период от политическа гледна точка, който ескалира при президентските избори в края на 2016 г. Някои крайнодесни популистки партии стартират проактивно кампании с цел да спечелят гласове, базирани на изкуственото създаване на „врагове“ и експлоатация на обществените страхове. Нужните врагове са припознати в лицето на бежанците и мигрантите, както и на ромското малцинство в България.

1.3. Интервюираните

Ученици: 12 – 6 момичета и 6 момчета

Най-голямата група от интервюирани е групата на учащите. Те са на възраст от 11 до 14 години, от V до VIII клас. Четирима от тях са ученици в частно основно училище, лицензирано съгласно Националните образователни стандарти и с относително пъстър микс от ученици – някои от тях са от смесени бракове, наполовина италианци, китайци, турци. Останалите ученици, общо осем на брой, са от държавни основни училища. От общо 12 деца, десет са българи, едно е от ромски произход, а друго – от китайски произход, родено в България и от семейство живущо страната вече над 15 години.

Преподаватели: 6 – 3 жени и 3 мъже

Те са на възраст от 36 до 49 години. Преподават по български език и литература, по английски език и по физкултура. Петима от тях преподават в две различни частни училища, докато последният работи в обществено основно училище.

Родители: 4 – само майки

Родителите проявяват готовност да отговорят открито на въпроси, всичките изпитват нуждата да споделят отговорни мнения относно влиянието на дигиталните медии и социалните мрежи върху техните деца. Бащите се отнесоха с повече неохота към поканите за интервю, затова изследователите взеха решение да не се проявява твърде много настойчивост, тъй като се нуждаем от открити и доброволни отговори. Възрастовият диапазон при майките е от 31 до 51 години; те са с висше образование и с професии административен мениджър, мениджър социални дейности, банков служител.

Всяка от темите за интервю е отделена в съдържанието по-долу, с цел да се обобщат отговорите и се направи анализ.

Интервютата са проведени от двама експерти от Сдружение „Съвет на жените бежанки в България“. При контакта с интервюираните, и представяйки себе си и организацията, експертите не срещнаха нито една силно негативна реакция по повод сферата си на дейност. Както възрастните, така и децата, проявяват по-скоро любопитство и задават въпроси като „има ли много бежанци у нас?“, „колко са на брой?“, „не са ли опасни?“, „откъде идват?“, и т.н. Интервюираните са заинтересувани от организацията, тъй като при нейното наименование повече прави впечатление думата „жени“, отколкото „бежанки“, и хората задават допълнителни въпроси за живота и възможностите на жената бежанец у нас – как живее, с какво се занимава, как стои въпросът с децата, и т.н. Забелязвали сме и преди, че изразът „жени бежанки“ не се възприема с негативна конотация от хората.

2. Онлайн опит на учениците

2.1 Достъп до Интернет и използването му от ученици

Учениците отговарят открито и без колебания на зададените въпроси във връзка с това как влизат в Интернет, откъде имат достъп и какви са обичайните им активности в мрежата. Всички те споделят, че използват своите смартфони, за да се свързват от почти всяка точка, освен едно момиче, което казва: *„Използвам Интернет у дома и в училище, но когато съм навън, предпочитам да се съсредоточа върху компанията на приятелите си.“*

Това, което учениците най-често правят е да ползват „чат“ с приятели, да слушат музика, да гледат видеа в YouTube, а някои от тях разказват, че търсят и информация за училищни проекти. Времето, прекарано онлайн, варира между един и пет часа.

По-долу можете да разберете какво правят в рамките на един ден учениците в „дигитален дневник“, който са помолени да попълнят за себе си, анализирайки действията си онлайн:

Дигитален дневник – онлайн активности в рамките на ден от седмицата

	Сутрин: Не съм онлайн сутринта / онлайн само за няколко минути / проверявам домашни на училищната платформа / проверявам своя Instagram, Snapchat стори / проверявам прогнозата за времето
	Обед: Не съм онлайн – време е за училище! / чета в чата съобщения от приятелите си / търся различни типове информация / чата с приятели / проверявам своя Instagram, Facebook, Snapchat стори / чета статии / правя видеа в TikTok

	Вечер: Чатя с приятели, гледам научни видеа, гледам видеа и филми в YouTube / проверявам своя Instagram, Facebook, Snapchat стори / играя видео игри
---	---

2.2 Ученически активности и умения

Изглежда, че Instagram е шампионът сред социалните мрежи – всеки ученик, без изключение, използва Instagram. Почти всички споделят, че Facebook за тях е остарял и има дори ученици, които никога не са го използвали. Тези, които са използвали Facebook, в момента предпочитат Instagram, тъй като е по-лесен за употреба, без неприятна или нежелана информация – без новини, петиции, реклами и нежелани коментари от непознати лица – само снимки и новинарско поле с подбрани любими теми и известни лица, тийнейджърски идоли. Twitter е използван значително по-рядко сред учениците и изглежда, че не е толкова популярен. По отношение на контактите и списъците с приятели – учениците споделят, че имат между 200 и 1000 последователи, с изключение на едно момиче, което споделя, че има 13 000 в Instagram. Те познават лично по-малко от половината от тези хора.

Всеки умее да блокира съобщения; да открива информация в Интернет в защитен режим; да подготви видео клип, да използва WhatsApp, да използва YouTube, да създаде Facebook страница; да използва Snapchat. Само няколко използват Skype и опцията за Bookmarks.

Други приложения, с които учениците боравят, са Viber и TikTok, а някои използват също и специализирани училищни приложения за комуникация и за споделяне на домашни и задачи.

Голяма част от тях заключват устройствата си с парола, за да защитят личното си пространство от намесата на своите родители или на други любопитни потребители. Едно момиче споделя, че не използва пароли, защото се страхува да не ги забрави.

Почти всички ученици твърдят, че научават един от друг как се използва Интернет, как да правят нови неща, или да управляват нови приложения, да играят онлайн игри. Също така споделят, че родителите им често ги питат или молят за съдействие за въпроси, свързани с Интернет на мобилни устройства: например когато възникне бърк или блокаж, когато създават нов профил в социална мрежа, или съответните настройки не им се струват достатъчно ясни.

2.3 Медиация от родители

Учениците споделят, че са започнали да използват Интернет на възраст около 8 или 9 години. Най-ранната докладвана възраст е 7 години, докато най-високата – 10. Ежедневната употреба на Интернет обикновено съвпада със закупуването на първия смартфон.

Използването на Интернет и електронни устройства е стриктно регулирано в училище, особено по време на учебните часове. Изключения се допускат, ако учителят е възложил конкретна задача, която изисква търсенето на информация онлайн. Самите ученици споделят, че не следят изключително стриктно тези училищни регулации и от време на време телефоните им се конфискуват за деня, ако учителите забележат.

У дома нещата стоят по малко по-различен начин – половината от учениците споделят, че родителите им следят за употребата на Интернет и ги карат да спрат със сърфирането в мрежата на своите устройства. Останалите обаче не са обект на родителско наблюдение за това колко време прекарват в Интернет, или какво точно правят там, и смятат, че могат да преценят сами кога да престанат. Учениците, които не възприемат, че ползват Интернет по график, правят интересно впечатление, защото според всички интервюирани родители, в дома им е заложено определено максимално време за ползване на Интернет, и се следят точните часове. От своя страна, децата казват: *„понякога, ако е много късно вечерта, родителите ми идват в стаята ми и ми казват да престана с Интернет“*; *„може би ако бях пристрастен/а, майка ми щеше да ми каже да спра, но не съм“*; *„понякога родителите ми ми правят забележка, че прекарвам много време онлайн, но ако съм по средата на нещо важно, не ги слушам“*; *„не използвам телефона си в училище, освен когато имаме контролни, и тайно поглеждам някои отговори в Интернет“*.

2.4 Вредните неща в Интернет

Запитани дали им е приятно да прекарват време онлайн, всички ученици отговарят утвърдително. Веднага след това, им е зададен въпрос дали има нещо, което им се струва заплашително, притеснително, или по какъвто и да било начин неловко или неуместно. Ето какво споделят: *„виждал/а съм видеа на хора, които нараняват животни“*; *„понякога рекламите могат да бъдат ужасни или отвращаващи“*; *„новини относно бедствия, като например земетресения“*; *„нецензурирани или неуместни снимки или потенциални контакти с педофили“*. Само някои споделят, че не са се натъквали на нещо, което да ги смущава.

Как реагират учениците в подобни ситуации: блокират човека; напускат страницата; посещават само Instagram, където съдържанието е филтрирано, или могат да го филтрират самостоятелно; изтриват съдържанието; докладват съдържанието към администратора на страницата; някои разказват, че търсят

съдействие или съвет от своите родители, а други имат навика да игнорират неуместното съдържание и избягват да комуникират с хора, които не познават лично и внимават какъв тип информация (например снимки) публикуват самите те онлайн.

Учениците проявяват различни реакции, когато видят нещо неуместно или опасно. Това, което тревожи, са онези ученици, които избират да игнорират съдържанието и не говорят за това, което ги е притеснило. Изглежда, че те предпочитат да запазят за себе си, да премълчат, и да не изразят как се чувстват, не мислят, че взимането на мерки има смисъл и лесно могат да се превърнат в жертви на злонамерени действия онлайн.

Един от учениците описва разбирането си за това какво е да се чувстваш защитен в онлайн среда:

“В училище са ни научили какво да правим и какво да не правим, докато търсим информация чрез Google – как да използваме филтри с цел да открием точно и само това, което ни е нужно, например. Имали сме часове, свързани с безопасното поведение в Интернет още в VI клас. Някои от нещата бяха ясни – как да използваме „бисквитки“, как да активираме и деактивираме настройки в браузъра си. Не трябва да влизаме в уебсайтове, които не са защитени. Добре е да използваме пароли и да ги сменяме регулярно, да не даваме адреса или телефона си на непознати хора.”

3. Учениците и стереотипите, дискриминацията спрямо граждани на трети страни и фалшивите новини

3.1 Употребата на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация

За нас беше изненада да открием, че почти никой от интервюираните ученици не е наясно дори и минимално с това, какво означават понятия като стереотип или предразсъдък. Само един от тях споделя, че *„да имаш предразсъдъци означава, да твърдиш, че група хора имат определени характеристики и качества, без да ги познаваш“*.

Почти всички разглеждат дадените примери (номер 1 и номер 2) и достигат до заключението, че това са лоши неща, които се казват за бежанците и мигрантите с изначална злонамереност от страна на хората, които са ги публикували – намерения да бъде настроено обществото срещу мигрантите и бежанците и да бъде привлечено допълнително внимание към съответната медия или уебсайт.

Определения за стереотипи, предразсъдъци и дискриминация:

Стереотипите са когнитивни образи на това как членовете на дадена група са подобни един на друг и съответно различни от членовете на други групи. Те се определят като специфични вярвания относно дадена група, например като описание как изглеждат

хората в нея, как се държат, или какви са техните качества. Често те се базират на културни белези, които се считат за устойчиви, фиксирани, и неподлежащи на промяна.

Предразсъдъкът се отнася до отношението и чувствата – независимо дали положителни или отрицателни, дали съзнателни или подсъзнателни, които хората имат по отношение на представителите на друга група. Стереотипът, смесен с емоция, се равнява на предразсъдък. В книгата „Природата на предразсъдъците“, (In the Nature of Prejudice, Allport²¹, 1954 г.), предразсъдъците са дефинирани като „антипатия, базирана на погрешна и стабилна генерализация“.

Дискриминацията се отнася до неуместно и потенциално несправедливо отношение спрямо дадени индивиди заради принадлежността има към определена група. Според изданието, посочено по-горе, дискриминацията включва отричане на правото на „индивиди или групи от хора да получат равното отношение, към което се стремят“. Дискриминацията базово се възприема като предубедено поведение, което включва не само директно увреждащи действия, или поведение спрямо определена група, но и предпочитане и фаворизиране на друга или собствената (което създава неравнопоставеност за околните), непряка дискриминация.

Най-честите негативни фрази по повод бежанците и мигрантите, за които учениците се сещат да са чували, са следните: *„Мюсюлманите завладяват България; мигрантите са лоши хора, те не принадлежат към обществото ни, не са като обикновените хора; всички мюсюлмани са терористи; те са тук, за унищожат страната ни, да вземат парите ни, живота ни; циганите раждат деца само за да получават социални помощи и да не работят“*. Обикновено, стереотипите и предразсъдъците за бежанската общност и тези за ромското малцинство, вървят ръка за ръка. Един от учениците изразява мнение, че дискриминационното съдържание следва да се докладва – например, такива Facebook страници или публикации; друг ученик споделя, че да изразяваш мнението си е важно, дори ако никой не те подкрепя. Няколко от децата са на мнение, че срещу расизма и дискриминацията няма какво да се направи.

Някои ученици разказват, че те самите са променили позициите си, след като са получили повече информация, дори и да не са я търсили целенасочено. Например, интервюирано момиче си припомня, че при посещението на Папа Франциск в България в началото на м. май 2019 г., той е посетил бежански лагер. Неговата визита е отразена пълноценно от медиите в рамките на два дни. 14-годишното момиче казва по време на интервюто: *„Мислила съм за тези хора, които са представени в новините и в медиите като лица, които разрушават всичко, до което се докоснат, и всяко място, където отидат; че те водят войната със себе си. След това обаче, гледах новини за невинни жени, които живеят в бедност и нещастие с децата си. Докато Папата беше тук, те бяха се подготвили специално за посещението, независимо от положението си и от това, което са преживели.“* (По време на това събитие се провежда рецитал и приветствено посрещане в бежанския лагер с участието на бежанците, което е

21 Allport, G. W. (1954). The Nature of Prejudice. Cambridge, MA: Addison-Wesley

отразено от телевизии и информационни сайтове). „*Мнението ми за тях се промени напълно... въпреки че все още имам своите съмнения, мнението ми вече е различно.*“

Казаното дотук води до заключението, че предоставянето на повече информация, в т.ч. по-добра визуална информация е важно: децата могат да видят какво им липсва при формиране на мнението им и най-вече - трябва им алтернативна гледна точка на фона на цялата експлоатация на стереотипи, чрез предоставянето на повече информация – човешки образи, съдби, истории.

3.2 Дискриминация онлайн и офлайн

Оказва се, че учениците възприемат дискриминацията както онлайн, така и лице в лице, като еднакво негативно явление, независимо от това къде точно се случва, „*може да те накара да се почувстваш лошо или тъжно*“. Те не докладват за твърде много преживени епизоди на дискриминация, и, за съжаление, не са способни да изведат обяснение или дефиниция на това какво точно означава „дискриминация“, „стереотип“, или „предразсъдък“; всеки от тях е чувал за тези понятия, но не успява да ги обясни самостоятелно. Единственият отговор е този на момиче, което казва „*това е нещо лошо, което се твърди за група хора, без да ги познаваш*“. Малкото примери, които дават се отнасят до реални ситуации от училище, където някой бива отбягван заради теглото си, заради това, че изглежда странен, има по-мургав цвят на кожата (от ромски произход). Един ученик разказва, че той самият е бил свидетел на неприятен инцидент на улицата, когато група деца обижда друго дете заради това, че е китаец. Няколко деца сочат ромското население като дискриминирано поради това, че ромите рядко биват наемани от работодатели, смятат се за мързеливи и глупави. Друг ученик разказва на интервюиращите случка от градския транспорт: бежанец е обвинен в нередовност (пътуване без билет), без да се обърне внимание, че той не говори езика и вероятно не знае какво точно трябва да направи. Жена в превозното средство се намесва в негова защита и всички останали пътници се обръщат срещу нея, за да я критикуват.

Значителна част от запитаните деца казват, че те самите не са били дискриминирани нито онлайн, нито офлайн. Само едно момиче споделя, че е била обект на дискриминация заради това, че е момиче – гимназиите, в които би искала да кандидатства изискват по-високи оценки от момчетата, в сравнение с тези на момчетата за прием в учебното заведение. Други момичета също смятат, че са дискриминирани заради пола си – обикновено от момчета, които не ги смятат за достатъчно добри в спорта или в други „момчешки“ занимания. За съжаление, това е стандартна ситуация в българските училища, съответно в обществото ни. Нашето общество все още е консервативно и дори младите семейства с родители на около 30 години възприемат традиционните социални роли: мъжете са силният пол,

жените – слабят; „това не е женска работа“; мъжът е глава на семейството и т.н., което се наблюдава и при учениците.

3.3 Източниците на информация и фалшиви новини

Темите, към които интервюираните ученици проявяват интерес, са свързани с музика, спорт, мода. Те най-вече влизат в сайтове, свързани с интересите им, интересуват ги и общи новини и много често следват Instagram страници и „стори борд“ (story board). Най-общо, учениците намират Instagram за по-достоверен в сравнение с Facebook.

Учениците споделят, че не се доверяват на всичко, което прочетат или видят в Интернет – информация за тийнейджърски идоли, музикални и филмови звезди, или други знаменитости. Обратно, интервюираните учители мислят, че според техните наблюдения, учениците не могат да направят разлика между фалшиви новини и достоверна информация. Въпреки това, някои ученици споделят, че знаят как да разпознаят фалшив профил, например в Instagram, който генерира фалшиви новини, и че биха проверили в Google това, което четат, ако не им се струва вярно. Те се чувстват свободни да споделят и често споделят „сторита“ или информация с приятелите си онлайн по същия начин, по който дискутират лице в лице. Основната им идея за фалшиви новини или дезинформация е *„нещо, което хората измислят, за да привлечат внимание, и споделят новина, която не е истинска“; „това се прави с цел печалба – подобни новини биха били по-гледаеми и популярни, колкото по-скандални са, толкова повече внимание привличат“.*

4. Погледът на преподавателите към учениците

4.1. Представи на преподавателите за опита на учениците в онлайн среда

Преподавателите са наясно със социалните мрежи, които техните ученици използват и с това как комуникират в различните чат групи. Учител споделя, че в чат групите често се използват заплахи и тормоз, и в такъв случай се налага учителска намеса.

Основната разлика, посочена от учителите, е че техните ученици използват Интернет и социалните медии с цел да привличат внимание и да презентират себе си, докато учителите ги употребяват за информация, комуникация и дейности, свързани с професионалните им занимания. Тези преподаватели, които си служат с мултимедия, вярват, че така е по-лесно да преподават уроците си и да включват учениците проактивно в учебните занятия. Подобен пример е уебсайтът <https://ucha.se>, който представлява учебно приложение за ученици. Преподавателите също така обръщат внимание върху това, че учениците използват социалните медии по-лесно и по-лесно комуникират чрез тях.

4.2 Разбиране на преподавателите за опита на учениците и за представата им за дискриминация на граждани от трети страни и за фалшиви новини

Всички преподаватели са убедени, че учениците им не могат да различат ясно фалшивите новини и пропагандата от автентичните факти. Това се случва най-вече защото не разполагат с достатъчно информация, която да сравняват и обмислят, и не са активни в търсенето ѝ. Това със сигурност създава проблем за тях, защото, както един от учителите казва: *„те ще повярват на всичко от първия път“*; *„по някакъв начин те реагират на много базово ниво, защото им липса нужният житейски опит и реакциите им са спонтанни.“*

Учителите посочват също, че вярването на фалшиви новини е корелативно свързано с това как родителите у дома възприемат новините изобщо – дали мислят критично, дали разсъждават върху това, което четат и виждат, или просто биха повярвали и биха се държали, сякаш всичко то е реален факт.

Всъщност, преподавателите споделят, че не са виждали или чували своите ученици да боравят с типичните стереотипи, свързани с мигранти, или с граждани на трети страни. Как реагират учениците в случаите на дискриминационно съдържание, според учителите зависи от личността на всяко от децата – повечето биха останали безразлични, някои биха били пасивни, други биха проявили склонност да защитят по-слабия, а някои биха подхождали агресивно и биха добавили напрежение към ситуацията. Представителите на преподавателския състав на частни училища споделят, че в техните учебни заведения има деца с различен произход (български, турски, китайски), и че са свикнали с това, че всеки е различен по свой начин.

5. Погледът на родителите към учениците

5.1 Виждания на родителите за опита на учениците в онлайн среда

Родителите смятат, че децата им използват Интернет най-вече, за да се свързват помежду си и да споделят. Те търсят внимание и това се е превърнало в неизменна част от процеса на намиране на себе си. „Чатенето“ също отнема значителна част от времето и енергията им, независимо дали са у дома или навън. За родителите „чатенето“ се е превърнало в основния начин за децата да презентират себе си и да общуват. Родителите обясняват, че децата имат свои специални начини на комуникация с определени емотикони и съкращения, с тийнейджърски жаргон.

Родителите и медиацията

Родителите са договорили определени лимити и граници, които са различни за всяко семейство и спрямо личността на всяко дете. Правилата са по-стриктни за тези деца, които са минали през определен период на пристрастяване (към видео игри, чатове, Instagram). Понякога времето, прекарано онлайн, зависи от оценките и представянето в училище. Един от родителите е наложил следната препоръка: *„твърдо сме се уговорили, че каквото и да става в Интернет, няма нищо*

страшно и може да говори с мен, независимо за какво става дума, ако не знае какво да прави“. Родителите съблюдают и за личното пространство на децата си и са забелязали, че те: *„ревностно пазят своите неща за себе си и им е много неприятно, ако някой продължи да настоява да знае всичко, което правят или пишат онлайн“.*

И не на последно място, един от родителите обяснява, че *„когато заложиш граници, в рамките на които да имаш контрол върху детето и времето му онлайн, трябва добре да обясниш защо го правиш, за да знае детето, че случващото се е за негово добро и безопасност“.*

5.2 Разбиране на родителите за опита на учениците и за представата им за дискриминацията на граждани от трети страни и за фалшиви новини

Всички родители смятат, че техните деца са неспособни да направят ясна разлика между фалшиви новини и реални факти и информация. Понякога те защитават прочетеното в Интернет, въпреки обясненията на родителите, че то не е истина, че е фалшив факт, генериран, за да привлече внимание. Един от родителите сравнява вярата на децата във всичко прочетено с това как старите хора стават наивни и са податливи на заблуждение.

Интервюираните майки се съгласяват, че родителите са отговорни за държанието на децата си и за техните позиции: *„Ако отбягвам определена медия или директно коментирам, че някои от новините, статиите, или изобщо съдържанието са неистински, и обяснявам причините за това, осигурявам на децата си основата за това, те самите да мислят критично.“*

Идентифицирана е една интересна визия за осведомеността на децата по отношение на дискриминацията. Интервюираните родители твърдят, че позициите на децата зависят също и от заобикалящата ги среда, дори ако правят всичко по силите си да говорят с тях за дискриминацията или отношението към различните хора. Една от майките споделя: *„Трудно е за сина ми да защити мнението си на фона на това, което се води приемливо от съучениците му: „мръсни цигани“, „талибани“, и т.н.; разпространените стереотипи са, че бежанците и мигрантите са терористи, че те крадат, изнасилват, и са тук, за да ни обърнат в своята религия, че само взимат социални помощи от държавата ни...“.* Всички тези стереотипи, които родителите са забелязали у някои от децата, по някакъв начин са „вдъхновени“ или следват пример, даден в семейството. Същата майка споделя своя опит в ситуация, в която защитава лице от ромски произход, обвинено, че е бутнало дете в автобуса. Всички останали пътници започват да нападат вербално майката заради това, че защитава човек от ромски произход. Ситуацията се развива пред очите на сина ѝ, който по-късно споделя, че се е уплашил от множеството хора и от това колко агресивни могат да бъдат.

Друго споделено от родителите виждане е, че би било добре да има деца от различен произход в училищата, с оглед на това, че по този начин се научаваме, че децата са деца, независимо от своя произход.

6. Опитът на преподавателите в онлайн среда

6.1 Достъпът и употребата на Интернет от учители

Учителите използват предимно лаптопи и смартфони, по-рядко домашни настолни компютри. Те влизат в Интернет както на работа, така и у дома. Социалните медии са популярни и сред тях – разликата е там, че най-често използват Facebook, докато учениците предпочитат Instagram. По-голямата част от времето си преподавателите прекарват в приложения, свързани с учебния материал, преподаването и изобщо подготовката за служебните им задължения. Връзката с родителите и оценяването на учениците също е част от работата им. Те прекарват време и в четене на новини и мислят, че това е основният начин да бъдат информирани за актуалните събития. Можете да се запознаете с резюме и на техния „дигитален дневник“. През уикендите преподавателите споделят, че се опитват да си починат, да останат офлайн, или да използват Интернет само за релаксация.

Дигитален дневник – онлайн активности през дните от работната седмица.

	Сутрин: Проверка на мейли / четене на новини / съобщения във Viber и Messenger / работа онлайн – оценяване и попълване на отчети в училищния дневник
	Обед: Проверка на мейли / четене на новини / попълване на теми за часовете и планиране в училищния дигитален дневник / браузване в социални мрежи
	Вечер: Проверка на мейли / четене на новини / влизане във Facebook / сърфиране в уебсайтове за мода, култура, история / проверка на графика за следващия учебен ден / подготовка на учебни часове и презентации за учениците

6.2 Умения и действия на преподавателите

Учителите имат базови умения онлайн: те могат да блокират съобщения; да намират информация в защитени Интернет настройки; да направят видео клип; да използват YouTube; да създадат Facebook страница, както и публикации във Facebook. Повечето от тях използват Skype или опцията Bookmarks. За разлика от учениците, те предпочитат Facebook пред Instagram.

Други използвани приложения са Viber, имейли и свързани с работата приложения.

Почти всички запитани учители отговарят, че според тях учениците са дигитално компетентни и знаят повече за Интернет и електронните устройства, отколкото самите те. Всички се съгласяват, че не могат да научат децата на новости, свързани с Интернет, но доброволно им възлагат задачи, които се изпълняват онлайн – например проучвания, презентации, проекти, и др. Един от учителите споделя: *„да дадеш домашни и задачи, при които се използва Интернет, е единственият начин да накараш учениците си да прочетат нещо доброволно.. всъщност единственият начин да достигнеш до тях“*.

Не всички си спомнят кога и как точно са се научили да използват Интернет. Спомените им са свързани с първото устройство, което са използвали, за да влязат онлайн и могат да дадат ориентир за годината, в която това се е случило (средно между 10 и 15 години назад). Приятелите са им помогнали с някои съвети какво и как да правят в мрежата; обучавали са се самостоятелно чрез принципа „проба-грешка“ – това са основните начини, по които учителите са придобили своята Интернет грамотност.

6.3 Преподаватели и медиация

Всички учители подчертават, че са поставили стриктни правила – без телефони по време на учебен час, и основните трудности при спазването на тези правила се проявяват тогава, когато липсва съответно наблюдение и у дома, от страна на родителите, и учениците не са привикнали със спазването на правила.

Отново всички те отговарят, че учениците имат нужда от такова наблюдение, и някои учители всъщност се опитват да обсъждат с учениците какво правят децата онлайн, дори ако това е свързано с обсъждане на знаменитости: *„Предвидили сме учебни часове, в които си говорим за това доколкото е безопасно да сърфираме в Интернет, да приемаме покани за приятелство, да разрешаваме съобщения от непознати хора...“* Те също така сочат, че е добре достъпът до определени уебсайтове да се ограничава. Училището има wi-fi мрежа, в която сайтове като YouTube са блокирани.

6.4 Визията на преподавателите за това, какво е вредно за учениците

Учителите са загрижени за своите ученици и са идентифицирали следните рискове: нивото на активност на учениците в Интернет (дали са внимателни, дали се опитват да откриват интересни и провокативни факти), дали търсят потенциално вредно съдържание, дали са изложени на риск без да го съзнават. Най-сериозният риск е дефиниран като *„осъществяване на контакт с непознат човек“*. Един учител споделя дори следното: *„рискът е, че в Интернет всъщност има твърде много потенциално вредни и рискови фактори“*. Прекомерната употреба на електронни устройства и рискът от пристрастяване са част от останалите вредни последици,

посочени от преподавателите. Други споменати опасности са откриването на неподходящо съдържание като например порнография, или опасно съдържание, като например, как да направят самоделна бомба. В контекста на целите на NEMO е важно да подчертаем, че само според един учител има опасност от дискриминация или тормоз онлайн за учениците.

7. Ниво на осведоменост при преподавателите относно информация, дискриминация на граждани на трети страни и фалшиви новини

7.1 Използване на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация

Учителите считат стереотипите за разпространявани основно чрез масовите медии и националистическите движения в социалните мрежи. Те забелязват, че учениците повтарят чутото у дома, от своите родители, и че стереотипите и нагласата на мислене на родителите рефлексират в детското поведение. Вярват, че е от изключителна важност в училище да се дискутира какво се случва онлайн. Всички учители изтъкват, че онлайн дискриминацията и агресивното отношение спрямо мигранти, бежанци и граждани на трети страни, са с политическа натовареност и че тези групи от хора са използвани от платени медии, за да привличат последователи на определени партийни кръгове, въз основа на реч на омразата и сочене с пръст на „обичайните заподозрени“ врагове.

7.2 Дискриминация онлайн и офлайн

Учителите сочат, че учениците са повлияни от това по начин, който им пречи да разсъждават самостоятелно, да формират собствено мнение, да задават въпроси, и т.н. – половината от учениците просто вярват на всичко и застават на страната на агресора, докато другата половина са „безмълвни“, „вцепенени“, остават индиферентни на случващото се. Мигрантите и бежанците са им представени на тях и на обществото като втора категория хора, които носят със себе си ужас и терор, ограбват българите от техните изконни земи и религия, така както е в разгледаните примери. Преподавателите посочват още, че учениците реагират наивно и че дезинформацията и манипулациите повлияват негативно на тяхното развитие по отношение на изграждане на критично мислене, включително и на формиране и създаване на връзки и здрави отношения с други деца или възрастни.

На въпроса какво може да се направи срещу онлайн дискриминацията и фалшивите новини, учителите отговарят, че трябва да има начин за действие срещу тези, които умишлено разпространяват подобни истории – как те да бъдат подведени под отговорност, докладвани, изправени пред правосъдие.

7.3 Източници на информация и фалшиви новини

Всички учители изразяват тревога по отношение на фалшивите новини, и по-специално за това какво огромно количество се разпространява онлайн през последните няколко години. Някои от тях се чувстват подведени и разочаровани,

когато видят или прочетат нещо от порядъка на: „*виждаш шокиращо заглавие, решаваеш да прочетеш новината, и в момента, в който отвориш линка, осъзнаеш, че това е фалшиво*“. Някои наричат фалшивите новини: „*класически метод за дезинформация*“.

Също така, те виждат фалшивите новини и дискриминацията онлайн като един от основните проблеми в обществото ни по много различни теми, дори в спорта, хората биват подвеждани, сякаш някой си играе с възгледите им – било то политически или религиозни. Неотменни последици от такива методи за дезинформация са свързани с това, че големи обществени групи си изграждат негативно отношение спрямо мигрантите и гражданите от трети страни, което води до това тези хора да действат по начин, който сега разпознават като свое собствено мнение и някак възприемат всичко, което им е представено онлайн. Започват да защитават като свое това чуждо мнение.

8.Опитът на родителите в онлайн среда

8.1 Достъпът и употребата на Интернет от родители

Родителите, също както и учителите, използват Интернет най-вече чрез своите лаптопи и телефони. Те се свързват в мрежата от работа, както и у дома. Използват онлайн приложения, свързани с професията им или с дейности за свободното време – шопинг платформи, спортни приложения, диети, храна. Можете да се запознаете с резюмето и на техния дигитален дневник. През уикендите те се опитват да си починат, да останат извън мрежата, или да използват Интернет единствено с цел релаксация.

Дигитален дневник – онлайн активности по време на работните дни.

	Сутрин: Използване на Интернет за почивка / проверка на прогнозата за времето, четене на новини онлайн / проверка на семейния график, онлайн банкиране / слушане на музика, чат с приятели / гледане на телевизия онлайн / четене на онлайн вестници / чат с колеги
	Обед: Използване на Интернет за почивка / търсене на културни и социални събития / четене и отговор на мейли / влизане във Facebook
	Вечер: Преглед на новини / играене на онлайн игри / четене и отговор на мейли / влизане във Facebook / проверка на учебната програма и активностите на децата за следващия ден

8.2 Компетентности и дейности на родителите

Родителите също притежават базовите онлайн умения: те могат да блокират съобщения, да търсят информация чрез защитена настройка (макар и някои от тях да споделят, че не са търсили умишлено подобна информация), да използват YouTube за слушане на музика или гледане на забавни видеа; да създадат Facebook страница, да създадат публикации във Facebook. Повечето от тях използват и Skype, и опцията Bookmarks. За разлика от учениците, обикновено родителите не използват WhatsApp или Snapchat, предпочитат Facebook пред Instagram.

Други използвани приложения са Viber, e-mail, някои от приложенията на Google и такива, които са свързани с професията на родителите.

Всички родители са изненадани от въпросите кога и как са започнали да използват Интернет. Те нямат ясен и конкретен спомен за това, но споделят, че са се учили самостоятелно или с помощта на приятел. Сега молят децата си за помощ и ги намират по-грамотни по отношение на онлайн приложения, начини за търсене на информация, електронни устройства, и инсталиране и деинсталиране на приложения. Това са причините, поради които те не правят всичко заедно с децата си онлайн – имат различно ниво на познания и различен тип интереси.

8.3 Визията на родителите за това, какво е вредно за децата

Родителите възприемат порнографското съдържание и контакта с непознати хора като най-вредни и потенциално опасни фактори, с които децата им могат да се сблъскат онлайн. Понякога рекламите на еротични продукти или запознанства изглеждат като порнография, но не са ограничени от закона. Други видове шокиращо съдържание също са смятани за вредоносни – например, сцени на насилие, на пострадали лица, или видео игри, съдържащи насилие. Другите идентифицирани вреди са следните: вирусни мейли, кражба на профил в социална мрежа или лична среща с лице, което се е свързало онлайн с детето.

9. Ниво на осведоменост при родителите относно информация, дискриминация на граждани на трети страни и фалшиви новини

9.1 Използване на стереотипи, предразсъдъци и дискриминация

Родителите са критични спрямо употребата на обичайните стереотипи, които вече изложихме, и дискриминационните примери онлайн, свързани с граждани на трети страни. Една от майките споделя, че предишният ѝ партньор, бащата на детето, е изразявал някои сходни или идентични стереотипи по отношение на мигрантите и бежанците, и тя се е тревожела, че дъщеря ѝ може да вземе този пример и да се държи така. С времето и след много проведени разговори, тя успява да намери начин да обясни на дъщеря си, че е нужно да се мисли критично и да се търси информация проактивно, да се обмислят любопитни въпроси и да имаш смелост да ги задаваш.

9.2 Дискриминация онлайн и офлайн

Родителите са наясно с дискриминационните наративи в социалните медии и се притесняват за децата си, изложени на влиянието на подобна агресивна комуникация. Основното съобщение, което родителите намират за крайно тревожно, е следното: *„мигрантите и бежанците са представени като изцяло различни от останалите хора, не като равни. Това е начинът, по който децата си изграждат позиции за различията.“*

Родителите виждат мигрантите и бежанците като жертви на този агресивен онлайн подход и смятат, че такъв подход води до истински практически реакции и събития, които се случват в обществото: *„нагласите спрямо мигранти и бежанци са много силни и устойчиви. Това кара хората да мразят различните и за съжаление води и до физически сблъсъци и конфликти, които влияят на нашия статут на граждани и на страната ни като член на ЕС.“*

9.3 Източници на информация и фалшиви новини

Родителите са силно афектирани от фалшивите новини: *„те са метод за промиване на мозъци и затова вече не гледам новини и вярвам, че съм успяла да повлияя и на детето си в тази насока“*. Споделят още и, че са забелязали свои приятели да приемат за чиста монета всякакви видове фалшива информация, и понякога: *„усещам, че дори и у мен има склонност да повярвам“*, разказва една от майките. *„За нас, обикновените хора, това е дезинформация, която ни отнема едно от основните ни права, каквото е правото на избор. Не мога да избира каква позиция да заема, защото не разполагам с нужната информация“*.

По отношение на фалшивите новини, родителите споделят, че често избягват да гледат новини или да четат онлайн, само защото твърде много фалшива и/или агресивна информация вече ги е натоварила твърде много.

През последните години в България е имало няколко агресивни публични кампании. Мигрантите, бежанците и ромското население са били, и продължават да бъдат, обект на атака от страна на националистически движения и политически сблъсъци, както можете да забележите в примерите, изследвани за целите на този проект.

10. Сравнение

10.1 Сходства и различия между групите

В най-общ план, проучването показва, че възрастните са осведомени добре за фалшивите новини, онлайн дискриминацията и обичайните стереотипи; различават недостоверната информация, или поне търсят информация

самостоятелно, но не са напълно наясно с това как децата и учениците реагират на онлайн дискриминацията. Тази област се нуждае от допълнително изследване.

Има някои сходства в начина, по който двете групи възрастни, родители и преподаватели, са повлияни от фалшивите новини и дискриминацията онлайн. Всички възрастни смятат, че децата са негативно повлияни от това и се потискат основните им човешки права, като това да живеят в хармония и уважение с другите хора. Разликата се състои в това, че интервюираните учители, посочват че негативните нагласи и интерпретации на онлайн дискриминацията идват преимуществено от семейната среда, докато родителите разпознават като основен фактор за усвояването на негативни модели от децата им безграничната онлайн вселена и леснотата, с която всеки може да напише всичко

Нашите наблюдения върху реакциите на учениците при представяне на примери показват, че самите ученици виждат нещата донякъде различно от своите учители и родители. Те не намират себе си за изложени на вредни влияния заради неразличаване на фалшиви новини от достоверна информация. Те не са наясно със степента си на изложеност, и ако се натъкнат на нещо нередно, предпочитат да го игнорират, отколкото да потърсят информация, да поговорят с някого, и т.н. Когато говорим за граждани на трети страни, повечето от интервюираните ученици вярват на фалшивите новини и са склонни да възприемат налаганите негативни нагласи – нещо повече, те не успяват да анализират критично представените им примери, по начина, по който успяват техните родители и учители. Учениците реагират сякаш тези примери представляват достоверна истинска информация. По отношение на Пример 1, едно от момичетата казва *„е, не бих имала нищо против, ако някои от тях живеят в планината, но да не са всички. Съгласна съм, че трябва да си пазим територията, иначе вече няма да сме ние.“*

Причина за „успеха“ на фалшивата и негативна информация на дискриминационното онлайн съдържание по отношение на граждани на трети страни е това, че липсва актуална достоверна информация за това кои са тези хора, откъде идват, нито пък на какво се дължи мигрантският поток. Социалните медии и Интернет пространството са свободна зона за всеки и няма адекватен филтър или ограничение на публикуваното съдържание. Това е заплаха за свободите и основните права на всички.

Също така, интересно и неочаквано е да се наблюдава и да се чуе как родителите и учителите започват да разпознават мигрантите и бежанците като жертви на онлайн дискриминация, както и своите деца и ученици, съответно като жертви на невярна информация и фалшиви новини. Това отваря пространство да помислим как нечия позиция в обществото (тази на родителя, или на учителя, на някого, който се грижи и напътства), може да помогне в идентификацията и разкриването на негативните публични наративи и вредното онлайн съдържание.

III. КЪМ МУЛТИКУЛТУРЕН НАРЪЧНИК

1.1 Добри практики срещу дезинформация относно миграцията и фалшивите новини

https://www.youtube.com/watch?v=Z7Pt_GMDdGo
<https://gbvresponders.org/vision-victim/>
<http://www.bghelsinki.org/en/multimedia/video/against-hatred-and-racism/>
<https://www.unhcr.org/bg/%D1%83%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8-%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B8>

1.2 Предложения на интервюираните: Рискове, възможности и средства за защита на мултикултурния Наръчник

Едно от най-важните и интересни неща, споделени по време на интервютата, са размислите и предложенията за потенциално приложение. Много от интервюираните лица споменават, че според тях диалогът лице в лице и дискусиата на поставената тема е най-важна. Ето и другите представени идеи:

Ученици 	Родители 	Преподаватели
Специалисти по Интернет безопасност да бъдат поканени да дискутират с учениците как да се предпазват в онлайн среда; Веднъж месечно, по време на предварително определен учебен час, да се обсъждат онлайн дискриминацията, без приложение, тъй като не всеки би го използвал; Приложение, подобно на "trivia"; Учителите могат да говорят за своя собствен опит, свързан с онлайн дискриминацията; Нещо подобно на „игра с думи“; Въвеждане като дисциплина в рамките на часовете по	Адекватни учителски реакции на дискриминацията лице в лице; Приложение, което лесно да се използва от учителите; Повече срещи лице в лице и дискусия; съвместни събития с различни деца, за да могат да се опознаят; Игра би била интересна за децата – да подбират които новини с фалшиви, и кои – не, например.	Учителите се нуждаят от по-добра подготовка, не просто теоретична, но имат нужда да развият „дигитални умения“; Нещо подобно на игра на думи би било по-ефективно от това да караш децата само да учат теория, и да оказваш натиск върху тях; Учениците имат нужда от генерална информация; възрастните трябва да търсят гледната

компютри; <i>Представяне на примери за фалшиви новини;</i> Ограничен достъп до смартфони; <i>Създаване на образователни материали и провеждане на лекции;</i> Създаване на уебсайт или приложение, което учи как да разпознаваме фалшиви новини <i>Предвиждане на часове за безопасно използване на Интернет</i>		им точка, да им обясняват какво е погрешно с фалшивата информация и че това е нещо, за което има нужда да поговорим; Учениците се нуждаят от информация за това какво е дискриминацията, препоръчително подкрепена с примери. Видеа с образователни цели; Специален модул по темата в IT часовете; Учениците имат нужда да видят негативната страна на Интернет и да я сравнят с добрата страна, за да могат да видят как едно и също средство може да се използва за положителни или отрицателни цели.
---	--	---

1.3 Нашите предложения за мултикултурния Наръчник

От една страна качественият доклад показва колко е важно да се насърчава вниманието на учениците към проблемите със стереотипите, предразсъдъците и омразата към хората, които са „различни“, защото те *„не възприемат себе си като изложени на негативно влияние, защото не правят разлика между фалшиви новини и актуална информация. Те не са наясно с оножва, на което са изложени и ако усетят нещо нередно, предпочитат да го игнорират или да избягват въпроса, вместо да търсят информация, да говорят с някого и т.н.*”

От друга – кабинетното изследване показва колко е недружелюбна средата в този смисъл: *“българското общество е обременено с много стереотипи към различните хора, независимо от тяхната етническа принадлежност или страна на произход. Основната причина е голямото влияние на медиите върху формулирането на мненията”*. В допълнение, родителите и учителите сравнително добре виждат проблемите, но те обикновено прехвърлят отговорността един на друг и някак си не успяват да поддържат открит диалог с децата по тези теми. Това проучване още веднъж показва, че възрастните вече изостават и се движат след децата в овладяването на информационните технологии поради изключително бързото им развитие. Реакцията на фалшиви новини, речта на омразата и използването на манипулативни нови техники за

подбуждане на масов страх сред хората се забавя и не изпреварва събитията, а ги следва. Тези факти още веднъж подчертават факта, че се нуждаем от нов подход в изграждането на нашите отношения с подрастващите.

Ние, като възрастни, трябва да вземем под внимание, че:

- Светът се променя много бързо.
- Налице е повишена несигурност на различни нива. Ускореното темпо ни изправя пред нови предизвикателства и се нуждаем от нова перспектива за развитието на човечеството и средата, в която се развива.
- За този различен свят трябва да подготвим различни деца - те са по-овластени от предишните поколения, защото техните мозъци са свързани с периферни устройства, които им позволяват да участват в различни мрежи, както положителни, така и отрицателни.

Наръчникът трябва да отразява следната динамика на учебния процес:

1. Съдържание - човешки права, мултикултурна среда, интернационализъм, културни различия и др.
2. Водещи принципи - равнопоставеност, равенство, справедливост, отговорност, свобода, достойнство и др.
3. Методи на преподаване - интерактивни, включително, основани върху диалога и др.

Той трябва да включва дълбока, структурна реформа на мисловния процес, чувства и действия. Трябва да предлага „образование“ и за ума и за сърцето, което предполага радикална промяна във взаимозависимостта и взаимоотношенията и създава възможности за равенство, социална справедливост, разбиране и сътрудничество между хората. Трябва да дадем възможност на децата да мислят критично в диалога си с нас - възрастните, като прилагаме методи на участие - както у дома, така и в училище, така че те да имат възможност да изразяват мнение, но също така да поемат отговорност за своите действия.